

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA EKONOMICKÁ

Bakalářská práce

Ekonomické nástroje ochrany životního prostředí

Economic instruments of environmental protection

Pavλίna Mrázová

Plzeň 2022

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma

„Ekonomické nástroje ochrany životního prostředí“

vypracoval/a samostatně pod odborným dohledem vedoucí bakalářské práce za použití pramenů uvedených v příložené bibliografii.

Plzeň dne 31.08.2022

v.r. Pavlína Mrázová

Ráda bych tímto poděkovala vedoucí mé bakalářské práce Ing. Marii Černé, Ph.D. za odbornou pomoc, cenné rady, připomínky a drahocenný čas, které mi velmi pomohly při koncepci a psaní této práce.

Obsah

Úvod	7
1 Základní pojmy	8
1.1 Příroda	8
1.2 Životní prostředí	8
1.3 Ochrana životního prostředí	9
1.4 Environmentální ekonomie	11
1.5 Ekologická ekonomie	12
2 Nástroje ochrany životního prostředí	14
2.1 Administrativně právní nástroje	16
2.2 Koncepční nástroje	18
2.3 Ekonomické nástroje	19
2.4 Dobrovolné nástroje	21
3 Ekonomické nástroje ochrany životního prostředí v České republice	23
3.1 Poplatky	24
3.2 Daně	40
3.2.1 Energetické daně	40
3.2.2 Spotřební daň z minerálních olejů	43
3.2.3 Silniční daň	43
3.3 Dotace a půjčky	45
3.4 Shrnutí	46
4 Financování ochrany životního prostředí	48
4.1 Příjmy SFŽP z ekonomických nástrojů životního prostředí v ČR	48
4.2 Výdaje na ochranu životního prostředí v ČR	49
Závěr	51

Seznam použitých zdrojů.....53

Seznam grafů57

Seznam tabulek.....58

Přílohy

Abstrakt

Abstract

Úvod

Ochrana životního prostředí se stala nedílnou součástí našich životů, a to i přes to, že za devastaci přírody může sám člověk. S rozvojem průmyslu na konci 20. století se tento pojem stal více aktuálním. Od té doby nabírala ochrana životního prostředí důležitosti, ať už díky společnosti, která se začala o tuto problematiku více zajímat nebo také díky vědecko-technickým pokrokům.

V dnešní době se lidstvo zaměřuje nejen na ochranu, ale především na prevenci a snaží se předejít nežádoucím vlivům své činnosti na životní prostředí.

K tomuto boji jsou využívány různé environmentální nástroje, mezi které lze zařadit mimo jiné nástroje právní a ekonomické. Právními nástroji se zabývá právo životního prostředí. Ekonomické nástroje jsou zahrnuty ve Státní politice životního prostředí.

Státní politika životního prostředí je strategický dokument schválený vládou a vydaný ministerstvem životního prostředí, který stanovuje v oblasti ochrany životního prostředí v České republice (ČR) dlouhodobé cíle a formuje principy udržitelného rozvoje.

Cílem předkládané práce je vytvořit přehled ekonomických nástrojů aktuálně používaných k zajištění ochrany životního prostředí v České republice, analyzovat a vyhodnotit účinnost těchto nástrojů a jejich dopady na stav životního prostředí.

Práce se skládá z pěti hlavních kapitol. V první kapitole jsou definovány základní pojmy ochrany životního prostředí, ve druhé kapitole jsou identifikovány nástroje ochrany životního prostředí, především ekonomické. Třetí kapitola analyzuje ekonomické nástroje životního prostředí České republiky a hodnotí, zda tyto nástroje účinně přispívají k ochraně životního prostředí. O financování ochrany životního prostředí pojednává poslední kapitola.

1 Základní pojmy

1.1 Příroda

„Příroda (nazývaná také hmotný svět nebo přírodní svět), je veškerá hmota a energie, a to hlavně v základní, člověkem neovlivněné formě.“ vysvětluje Soukupová (2011, s. 15).

Příroda je svět kolem nás, ve kterém žijeme. Existovala mnohem dříve než samotné lidstvo. Přírodu, která je člověkem nezasazena a stále v určitých oblastech naší Země přetrvává i v současnosti, nazýváme prvotní. S příchodem člověka se příroda změnila a člověk se stal formovatelem přírody. Druhotná příroda je nazývána příroda přetvořená člověkem.

Příroda poskytuje lidské společnosti přírodní zdroje a prostor pro život.

1.2 Životní prostředí

Životní prostředí lze definovat třemi základními definicemi.

„V původní **statické definici** je životní prostředí označeno jako „soubor faktorů nutných k životu určitého živého organismu.“ Druhá tzv. **dynamická definice** definuje životní prostředí jako „část světa, kterou organismus používá, pozměňuje a které se musí i přizpůsobovat, aby nezahynul.“ Tato definice byla poprvé vysvětlena na konferenci UNESCO v roce 1967.“ (Jančárová, 2013)

„Třetí definice byla použita v roce 1979 v Tbilisi a definuje životní prostředí jako systém složený z přírodních, umělých a sociálních složek materiálního světa, které jsou nebo mohou být s člověkem ve stálé interakci.“ (Soukupová, 2011)

„Životní prostředí je vše, co vytváří přirozené podmínky existence organismů včetně člověka a je předpokladem jejich dalšího vývoje. Jeho složkami jsou zejména ovzduší, voda, horniny, půda, organismy, ekosystémy a energie.“ Takto je definován pojem životní prostředí v §2 zákona č. 17/1992 Sb., o životním prostředí.

Pro ekonomický pohled na životní prostředí nejsou nejdůležitější definice, ale faktory životního prostředí. Konečný (2005, s. 167) je definuje takto: „Jedná se o vlastnosti složek životního prostředí, které jsou příčinou negativního působení na jiné prvky životního prostředí (jako příklad je možné uvést znečištění ovzduší, změnu hladiny spodní vody, změny v chemickém složení půdy aj.).“

Poznání příčin a následků těchto faktorů pomáhá jednotlivcům lépe se rozhodovat a jednat o aktivitách ve vztahu k životnímu prostředí, a to v soukromém i veřejném sektoru.

K pojmu ochrana životního prostředí patří pojem znečišťování životního prostředí, který lze definovat pomocí § 8 zákona č. 17/1992 Sb., o životním prostředí:

(1) Znečišťování životního prostředí je vnášení takových fyzikálních, chemických nebo biologických činitelů do životního prostředí v důsledku lidské činnosti, které jsou svou podstatou nebo množstvím cizorodé pro dané prostředí.

(2) Poškozování životního prostředí je zhoršování jeho stavu znečišťováním nebo jinou lidskou činností nad míru stanovenou zvláštními předpisy.

Životní prostředí je prostředí okolo nás, ve kterém žijí živé organismy. Tento pojem je v dnešní době často používán v oblasti humanitních věd např. ekonomii či právu. Do životního prostředí lze zahrnout vše přírodní, umělé či sociální, je to veškeré prostředí kolem nás, které by měl člověk opečovávat a chránit.

1.3 Ochrana životního prostředí

Nadměrné čerpání přírodních zdrojů, zejména těch neobnovitelných, je jednou z negativních stránek dnešní civilizace. Postupně tak dochází ke zhroucení životadárných procesů a samočisticích schopností přírody, k hubení živočišných a rostlinných druhů i destrukci celých ekosystémů. Člověk odcizující se přírodě má dojem, že s ní stále více musí bojovat. Ale naopak předpokladem pro existenci člověka je zdravé životní prostředí, které by si měl chránit (Darmohorský, 2007).

Dle § 9 zákona č. 17/1992 Sb., o životním prostředí ochrana životního prostředí zahrnuje činnosti, jimiž se předchází znečišťování nebo poškozování životního prostředí, nebo se toto znečišťování nebo poškozování omezuje a odstraňuje. Zahrnuje ochranu jeho jednotlivých složek, druhů organismů nebo konkrétních ekosystémů a jejich vzájemných vazeb, ale i ochranu životního prostředí jako celku.

Podle Konečného (2005, s. 16) znamená ochrana životního prostředí **soustředění se na ochranu zdrojů biosféry ve vztahu k činnosti člověka.**

„Ochrana životního prostředí patří pod širší pojem **péče o životní prostředí.**

Součástí ochrany životního prostředí je:

- ochrana půdy,
- ochrana přírody, krajiny a biologické rozmanitosti,
- ochrana ozónové vrstvy, zlepšování kvality ovzduší a snižování emisí,
- ochrana vod prostřednictvím snížení znečištění vod a předcházení povodním,
- ochrana klimatu,
- ochrana geologického dědictví planety Země,
- nakládání s odpady a obaly a odstraňování starých ekologických zátěží,
- omezování průmyslového znečištění a environmentálních rizik a
- udržitelné využívání zdrojů energie.“

Takto definuje životní prostředí Soukupová (2011).

Konečný (2005): „K tomu, aby bylo možné životní prostředí chránit, je důležité znát jeho problémy a dále tyto problémy řešit. Tyto problémy životního prostředí lze klasifikovat následovně:

- **podle sfér životního prostředí** (kritérium vertikální, sektorové) např. na ovzduší, voda, půda, lesy,
- **podle horizontálního kritéria** lze rozlišovat problémy biologické, pracovní, sociální, kulturní, fyzické atd.,

- **podle vztahu k různým aspektům** mnohotvárné **lidské činnosti**: problémy osobního prostředí, obytného prostředí, pracovního prostředí, veřejného prostředí atd.,
- **podle geografických kritérií**: problémy teritoriální, mezinárodní, celosvětové.“

„Jedním z prvních velkých zákonů na ochranu životního prostředí je americký *Clean Air Act* z r. 1970, dnes platný s mnoha dodatky, který se stal vzorem pro mnohé další právní úpravy v četných zemích.“ (Moldan, 2002)

Tento zákon měl za úkol chránit životní prostředí pro americké občany, a především jejich zdraví. Na začátku 70. let 20. století nebyla ochrana životního prostředí samozřejmostí. Dnes je tomu naopak. Pro společnost je přirozené mít kolem sebe čisté životní prostředí. A pokud tomu tak není, lidé se odvolávají na ústavy a zákony zaručující, že na něj mají právo (Moldan, 2002).

„Životní prostředí zaujímá výsadní postavení v základních pilířích každé společnosti a je jednou z nutných existenčních jistot člověka. Na druhou stranu většina změn v životním prostředí je nejčastěji vyvolána člověkem a jeho nadměrným využitím přírodních pramenů. Tyto jevy mohou vést k trvalému poškození přírody jako takové. Praktická nezbytnost sladit ekonomický přístup s hledisky ochrany životního prostředí se však v poslední době stává nezbytností a tomu odpovídá i nutnost vytvořit nezbytné přechody mezi disciplínami především prostřednictvím vhodných pojmů.“ (Soukupová, 2011)

1.4 Environmentální ekonomie

Environmentální ekonomii lze charakterizovat jako ekonomii životního prostředí.

Podle Soukupové (2011, str. 43) se v polovině 20. století ekonomie životního prostředí vyčlenila jako samostatný obor, který zkoumá:

- jak ekonomické aktivity ovlivňují stav a vývoj životního prostředí;
- jaké jsou nástroje a možnosti ovlivňování těchto vztahů a
- jak ovlivňuje stav a regulace životního prostředí hlavní makroekonomické agregáty (hrubý domácí produkt, inflaci, zaměstnanost, distribuci a redistribuci důchodů aj.).

Člověk je jediný živý organismus, který poznává přírodní zákony a využívá je k uspokojení svých potřeb.

Člověk realizuje ekonomický reprodukční proces - vyrábí a obchoduje. Tento proces znamená přetvoření přírodních zdrojů v užitkové statky. S tímto procesem vzniká také nežádoucí odpad. Reprodukční proces čerpá z přírody vodu, vzduch, palivo a další suroviny, ale také působí negativně na životní prostředí, a to znečišťováním vody a ovzduší, hlukem nebo např. devastací půdy.

Proti těmto negativním následkům bojují ekonomické nástroje. V roce 1972 vyšla směrnice, která zatěžuje znečišťovatele náklady do výše, která zabezpečuje přijatelnou úroveň kvality životního prostředí (Konečný, 2005).

Environmentální ekonomie se zabývá ekonomickými otázkami ochrany životního prostředí. Popisuje a vysvětluje vztah mezi životním prostředím a tržní ekonomikou. Řeší především základní problémy tohoto vztahu, jako jsou nedokonalá konkurence, selhání trhu v konkrétních případech, teorie veřejných statků, a zejména pak teorie externalit a problematika jejich internalizace (Rinke, 2010).

1.5 Ekologická ekonomie

„Ekologická ekonomie představuje ekonomické jádro teorie trvale udržitelného rozvoje. V tomto kontextu je logické, že není jen vědou pozitivní, popisující fakta a chování v ekonomice, ale i normativní, která zahrnuje etiku a hodnotové soudy.“ (Samuelson, 1991)

Ekologická ekonomie uvažuje o limitech ekonomického růstu. Jejím základním principem je dodržet zásadu vyšších příjmů než výdajů. Z hlediska ekonomického stylu uvažování neexistuje důvod chránit přírodu v případě, že náklady na ochranu jsou vyšší než předpokládané zisky z této preventivní činnosti (Cudlínová, 2006).

Podle Soukupové (2011, str. 43) ekologická ekonomie vychází z klasické ekonomie a na rozdíl od environmentální ekonomie klade důraz na vzájemnou provázanost

ekonomických aktivit na přírodě. Vychází z toho, že přírodní ekosystémy podporují ekonomické systémy a zabývá se také dopady ekonomiky na přírodu. Jako hlavní priority má udržitelné řízení ekonomického a ekologického systému v delším časovém horizontu, než uvažuje konvenční ekonomická analýza.

Rozdíl mezi environmentální a ekologickou ekonomikou je v pojetí pojmu hodnota. Environmentální ekonomie se zabývá potřebami lidí, tzn. poptávkou a zaměřuje se na efektivní alokaci zdrojů.

Ekologická ekonomie se zaměřuje na vědecké a environmentální důsledky ekonomických rozhodnutí, tzn. nabídku a poté také na výpočet nákladů a příjmů přírodních zdrojů (Soukupová, 2011).

2 Nástroje ochrany životního prostředí

Pojem trvale udržitelný rozvoj (sustainable development) je definován v ustanovení § 6 zákona o životním prostředí jako takový rozvoj, který současným i budoucím generacím zachovává možnost uspokojovat jejich základní životní potřeby, a přitom nesnižuje rozmanitost přírody a zachovává přirozené funkce ekosystémů. Koncept trvale udržitelného rozvoje je v současné době jedním z nejdůležitějších principů ochrany životního prostředí.

V roce 2012 na Konferenci OSN v Riu de Janeiru začal vývoj cílů trvale udržitelného rozvoje (SDGs). Tento vývoj trval tři roky a na konci vznikl program rozvoje na následujících 15 let. Na formulaci SDGs se podílely všechny členské státy OSN, zástupci občanské společnosti, podnikatelské sféry, akademické obce i občané ze všech kontinentů. 25. září 2015 vznikl v New Yorku dokument *Transforming our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development (Přeměna našeho světa: Agenda pro udržitelný rozvoj 2030)*, jehož součástí jsou i cíle udržitelného rozvoje (SDGs). Některé

z nich se také věnují ochraně životního prostředí (Informační centrum OSN, 2015).

Cíl č. 11 pojednává o vytvoření **inkluzivních, bezpečných, odolných a udržitelných měst a obcí**. Jeho součástí je např. zlepšit úsilí na ochranu a záchranu světového kulturního a přírodního dědictví, nebo snížit nepříznivý dopad životního prostředí měst na jejich obyvatele, zejména zaměřením pozornosti na kvalitu ovzduší a nakládání s komunálním i jiným odpadem.

Chránit a udržitelně využívat oceány, moře a mořské zdroje pro zajištění udržitelného rozvoje je hlavní náplní cíle č. 14, jehož jedním bodem je např. zákaz určitých forem dotací na rybolov, či posílení ochrany a udržitelné využívání oceánů a jejich zdrojů prostřednictvím mezinárodního práva.

Jedním z nejdůležitějších cílů trvale udržitelného rozvoje, který se váže k tématu této práce, je cíl č. 15, jehož název zní: **Chránit, obnovovat a podporovat udržitelné využívání suchozemských ekosystémů, udržitelně hospodařit s lesy, potírat rozšiřování pouští, zastavit a následně zvrátit degradaci půdy a zastavit úbytek**

biodiverzity. Mimo jiných se zde nachází i podbod: „Do roku 2020 podpořit zavádění udržitelného hospodaření se všemi typy lesů, zastavit odlesňování, obnovit zničené lesy a podstatně zvýšit zalesňování a obnovu lesů na celém světě“ (osn.cz). Tento bod byl splněn, jelikož existují v ČR dotace, které podporují obnovu lesů.

„Politika životního prostředí ve většině zemí usiluje o co nejefektivnější dosažení cílů vytyčených v ochraně životního prostředí. Pro prosazení těchto cílů disponuje širokým rejstříkem nástrojů, které ovlivňují ekologické chování jak podnikové sféry, tak spotřebitelů.“ (Ritschelová, 2004, str. 57)

Čamrová (2012) dělí nástroje na ochranu životního prostředí do několika základních skupin:

1) Podle **formy stimulace** na:

- a) nástroje pozitivní stimulace,
- b) nástroje negativní stimulace.

Tyto nástroje motivují subjekty k určitému chování vůči životnímu prostředí, v případě **pozitivní stimulace** je tato motivace ve formě finančních výhod, a naopak u **negativní stimulace** se jedná o zpoplatnění nežádoucího chování.

2) Podle **míry direktivnosti** na:

- a) administrativní (direktivní),
- b) ekonomické (tržně konformní),
- c) dobrovolné.

Nástroje ochrany životního prostředí jsou právní či mimoprávní prostředky, kterými lze životní prostředí chránit. Cílem těchto nástrojů je nejenom chránit přírodu před nepříznivým chováním lidstva, ale také předcházet tomuto chování. Součástí těchto nástrojů je i zohlednění potřeb budoucí generace, o kterých pojednává koncept trvale udržitelného rozvoje.

2.1 Administrativně právní nástroje

Tyto nástroje lze považovat za historicky první nástroje bojující za ochranu životního prostředí. Je to určitá forma zákazů a příkazů, která ovlivňuje chování subjektů vůči životnímu prostředí. Tyto nástroje plní také funkci kontrolní, dohlížejí na to, zda se tyto příkazy dodržují a neobcházejí. Pokud znečišťovatel nesplní podmínky těchto nástrojů, je vystaven administrativním, občansko-právním či trestním sankcím (Ritschelová, 2004).

Dle Damohorského (2007) administrativně-právní nástroje představují:

a) Ukládání povinností

Tyto povinnosti spočívají ve formě zákazů, příkazů a omezení v zájmu ochrany životního prostředí a jsou stanoveny přímo zákonem, nebo na základě zákona. Občanům těmito nástroji vznikají závazky chovat se a konat v zájmu ochrany životního prostředí. Zákonem nelze vždy vyjádřit všechny konkrétní případy, při kterých je potřeba zajistit ochranu životního prostředí, a proto se v zákonech nacházejí rámcové příklady povinností na ochranu životního prostředí.

b) Povolení, souhlasy, stanoviska a vyjádření

- jsou předpokladem pro zákonem označené činnosti:

- a) s případnými podmínkami pro její uskutečňování (povolení),
- b) s podmínkou pro vydání povolení (souhlas či stanovisko),
- c) s požadovaným podkladem pro vydání určitého rozhodnutí (vyjádření).

Mezi tyto nástroje patří také povinné vyhodnocování stavu životního prostředí. Základní funkcí těchto nástrojů je prevence ochrany životního prostředí, a to včasným zabráněním negativním dopadům lidské aktivity v podobě neudělení povolení či souhlasu.

c) Standardy

představují různé druhy požadavků na zachování určitého stavu životního prostředí. Jsou to např. emisní a imisní limity v ochraně ovzduší, přípustné stupně znečištění vod a půdy nebo také technické parametry staveb a zařízení.

Mezi tyto nástroje lze také zařadit různé ukazatele, např. na určení doby obnovy lesních porostů.

d) Kategorizace objektů ochrany

se uplatňuje např. v zákoně č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny. Je to nástroj k odstupňování ochrany se zřetelem na význam a stupeň ohrožení objektu se zřetelem na závažnost zdroje ohrožení.

e) Kontrola a dozor

Tento nástroj je nezbytný k prosazování ochrany životního prostředí a disponuje jím Parlament ČR. Povinnou kontrolu provádějí orgány státní správy a Česká inspekce životního prostředí. Soudy provádějí tzv. zvláštní kontrolu a neformální kontrolu.

- 1) Povinná kontrola - je prováděna orgány státní správy a Českou inspekcí životního prostředí.
- 2) Zvláštní kontrola - je uskutečňována v rámci správního soudnictví soudy.
- 3) Neformální kontrola - je prováděna občanskými sdruženími veřejnosti, zaměřenými na ochranu životního prostředí.

f) Právní odpovědnost

Zahrnuje nástroje sankční, jako jsou náhrada škody, odstraňování ekologické újmy formou nápravného opatření a také odpovědnost za přestupky a trestné činy.

g) Výkon rozhodnutí

Slouží k vynucení práva v případech, kdy vydané rozhodnutí nebylo splněno. Výkonem rozhodnutí je také vymáhání uložených pokut. Tento nástroj zajišťuje nejen ochranu samu, ale posiluje i autoritu práva a orgánů ochrany životního prostředí a napomáhá k vytváření právního povědomí v oblasti právních vztahů.

Naopak dle Tošovské (2004) se administrativně-právní nástroje dělí na dvě základní kategorie:

- 1) **Obecně závazný právní předpis**, který stanovuje zákazy a příkazy, které jsou přímo aplikovatelné na jeho adresáty.
- 2) **Správní akty vydané státními úřady** jsou nejvýznamnějšími a nejvíce frekventovanými administrativními nástroji ochrany životního prostředí. Týkají se aktivit s největším negativním dopadem na složky životního prostředí, které je nezbytné regulovat individuálně.

Výhodou administrativně-právních nástrojů je v první řadě jejich okamžitý efekt za předpokladu, že subjekty dodržují zákazy a příkazy a jsou při tom náležitě kontrolovány. Tato kontrola je snadnější v tom, že jsou samotné zákazy a příkazy jasně formulované.

Nevýhod lze v tomto směru najít více, ale vždy se jedná o nevýhodu pouze v jednom odvětví či okruhu problémů ochrany životního prostředí.

Administrativně právní nástroje se ukázaly jako statické, neflexibilní a nákladově náročné. Nejúčinnější variantou se stal tzv. nástrojový mix, který kombinuje nástroje administrativně právní s ekonomickými. Tento smíšený systém využívá v současné době většina vyspělých ekonomik.

2.2 Koncepční nástroje

Dienstbier (2011) uvádí, že koncepční nástroje se čteně využívají v právu životního prostředí, avšak jejich právní úprava je velmi odlišná a působí spíše nahodile.

„Určitým problémem je již vymezení pojmů koncepční nástroj, resp. koncepce... Podřadit pod tento pojem lze tak především dokumenty, které pro určité časové období stanoví cíle a rámcově vymezí způsob, jak jich dosáhnout...“ (Damohorský, 2007).

Damohorský (2007) dále uvádí, že koncepční neboli politické, nástroje hrají důležitou roli v oblasti formulování a uskutečňování požadavků ochrany životního prostředí.

Koncepční nástroje jsou upraveny komunitárním právem a jsou prvním stupněm právní úpravy. Tvoří je Bílé a Zelené knihy a akční programy. Bílá kniha je dokument Evropské komise a obsahuje již konkretizované návrhy činnosti Unie v určité oblasti.

Zelená kniha je dokument, který navazuje na Bílé knihy a zahajuje proces konzultací na evropské úrovni. Tyto nástroje doprovázejí často rezoluce či sdělení, což jsou nezávazné dokumenty, které zprostředkovávají komunikaci mezi orgány Unie.

2.3 Ekonomické nástroje

Další kategorií nástrojů ochrany životního prostředí jsou ekonomické nástroje.

Ekonomické nástroje ochrany životního prostředí upravuje zákon č. 17/1992 Sb., o životním prostředí. Patří mezi ně daně, poplatky, odvody případně další platby, úvěry, dotace a fondy životního prostředí.

Jejich cílem je působit na subjekty - fyzické i právnické osoby - které znečišťují nebo poškozují životní prostředí, nebo využívají přírodní zdroje, zejména pokud tak činí při své podnikatelské činnosti. Mají za cíl motivovat je k šetrnému a hospodárnému chování k životnímu prostředí včetně přírodních zdrojů (Tkáčiková, 2010).

„Ekonomické nástroje patří do skupiny nepřímého působení na stav životního prostředí. Právo jim poskytuje svou vlastní a pro něho charakteristickou formu závazného a vynutitelného pravidla chování.“ (Damohorský, 2007)

Ekonomické nástroje plní několik základních funkcí:

- kompenzační – sleduje v první řadě finanční náhradu (kompenzaci či internalizaci) externích efektů;
- fiskální – sleduje primárně dosažení finančního výnosu veřejných rozpočtů, který umožní financování určitých aktivit veřejného sektoru, např. likvidaci starých zátěží;
- stimulační – spočívá v tlaku na dosažení určitého ekologického cíle, např. snížení úrovně znečišťování nebo omezení spotřeby přírodních zdrojů;

- redistribuční – znamená ovlivnění cenových, respektive nákladových dopadů na různé sektory, odvětví a sociální skupiny;
- komparativní – je specifická pro transformační období postkomunistických států, sleduje operativní vyrovnání různých ekonomických podmínek různých znečišťovatelů, které vznikly předchozím vývojem, bez přímého ovlivnění podnikatelskými subjekty (např. v podmínkách cenové regulace, materiálního a technologického deficitu atp.) (Tkáčiková, 2010).

„Podle klasifikace OECD lze ekonomické nástroje ochrany ŽP rozdělit do několika skupin:

- poplatky za znečišťování životního prostředí
- poplatky za využívání přírodních zdrojů
- uživatelské poplatky
- daně
- sankční platby
- daňové úlevy
- finanční podpory
- úlevy
- depozitně refundační systémy
- obchodovatelná emisní povolení
- environmentální pojištění

Tab. 1: Ekonomické nástroje ochrany životního prostředí

Poplatky za znečišťování životního prostředí	Poplatky za využívání přírodních zdrojů	Uživatelské poplatky	Daně	Daňové úlevy	Sankční platby	Finanční podpory	Úlevy	Depozitně refundační systémy	Obchodovatelná emisní povolení
poplatky za znečišťování ovzduší	poplatky za odběry podzemní vody	poplatky za spotřebu látek poškozujících ozonovou vrstvu	daně k ochraně životního prostředí	v rámci DPH	pokuty	granty, dotace, dary	v placení poplatků	zálohování	Obchodovatelná povolení k emisím skleníkových plynů

Poplatky za znečištění životního prostředí	Poplatky za využívání přírodních zdrojů	Uživatelské poplatky	Daně	Daňové úlevy	Sankční platby	Finanční podpory	Úlevy	Depozitně refundační systémy	Obchodovatelná emisní povolení
poplatky za vypouštění odpadních vod	poplatky za odběry vody z vodních toků	poplatky za užívání vybraných umělých hnojiv a pesticidů	kunální (místní) daně	v rámci spotřebních daní	přirážky	ze státního rozpočtu	ostatní úlevy	recyklační poplatky	
poplatky za ukládání odpadů na skládky	odvody za odnětí půdy ze zemědělského půdního fondu	poplatky za používání tašek z umělých hmot, apod.		v rámci daní z příjmů		z účelových fondů			
poplatky za spalování odpadů	poplatky za odnětí pozemků určených k plnění funkcí lesa			v rámci silniční daně		výhodné půjčky (soft loans)			
poplatky za hluk	úhrady z dobývacího prostoru a z vydobytých vyhrazených nerostů			v rámci daně z nemovitostí		garance úvěrů			
	poplatky za kácení dřevin			v rámci daně dědické a darovací					

Zdroj: Soukupová a Kol., 2011, str. 183. Upraveno autorem.

2.4 Dobrovolné nástroje

Ministerstvo životního prostředí (2008) charakterizuje dobrovolné nástroje jako aktivity podnikatelských a jiných subjektů, které směřují ke snížení negativních dopadů jejich činnosti na životní prostředí, přičemž jsou realizovány na základě jejich dobrovolného rozhodnutí a jdou nad rámec požadavků platných legislativních norem.

„Základními principy dobrovolných nástrojů jsou:

- dobrovolnost - v legislativě není nikde stanovena povinnost jejich uplatňování;
- prevence - soustředí se na odstraňování příčin environmentálních problémů, nikoliv jejich důsledků (odstraňování škod);
- systematický přístup - záměrné působení na ty oblasti a činnosti organizace, které mají negativní vliv na životní prostředí.“ (Ministerstvo životního prostředí, 2008)

Pro podnik samotný i pro společnost je výhodné využívat dobrovolné nástroje, díky nimž se zlepšuje kvalita životního prostředí a podnik přispívá k realizaci udržitelné výroby i spotřeby, resp. udržitelného rozvoje. (Ministerstvo životního prostředí, 2008)

„Uplatňování uvedených nástrojů v praxi je podporováno nejen Státní politikou životního prostředí, ale také formou jednotlivých národních programů schválených na úrovni vlády ČR a realizovaných Ministerstvem životního prostředí.“ (Ministerstvo životního prostředí, 2008)

3 Ekonomické nástroje ochrany životního prostředí v České republice

Tab. 2: Přehled ekonomických nástrojů ochrany životního prostředí ČR

Poplatky					Daně		
Znečišťování vod	Nakládání s odpady	Znečišťování ovzduší	Management přírodních zdrojů	Půdní management	Energetické daně	Spotřební daň z minerálních olejů	Silniční daň
poplatek za odebrané množství vod	poplatek za uložení odpadů	poplatek za znečišťování ovzduší	úhrada z dobývacího prostoru	odvod za odnětí půdy ze zemědělského půdního fondu – za trvalé a dočasné odnětí	daň ze zemního plynu a některých dalších plynů		
poplatek za vypouštění odpadních vod do vod povrchových	místní poplatek za provoz systému shromažďování, sběru, přepravy, třídění, využívání a odstraňování komunálních odpadů	poplatek za výrobu a dovoz regulovaných látek a výrobků, které je obsahují	úhrada z vydobytých nerostů na výhradních ložiskách nebo vyhrazených nerostů po jejich úpravě a zušlechťení	poplatek za odnětí dle lesního zákona – trvalé a dočasné odnětí	daň z pevných paliv		
poplatek za povolené vypouštění odpadních vod do vod podzemních	úhrada za shromažďování, sběr, přepravu, třídění, využívání a odstraňování komunálních odpadů		odvod za kácení dřevin pro výstavbu	mýtné	daň z elektřiny		
platba k úhradě správy vodních toků a správy povodí	poplatek za komunální odpad			poplatek za užívání dálnic			
	poplatek na podporu sběru, zpracování, využití a odstranění vybraných autovraků						
	reg. a evid. poplatky dle zákona o obalech						

Zdroj: Statistická ročenka životního prostředí 2020. Upraveno autorem.

Tabulka č. 2 nabízí přehled aktuálně využívaných nástrojů v ochraně životního prostředí v České republice. V následujících kapitolách budou dané nástroje popsány a bude vyhodnocena jejich účinnost v oblasti ochrany životního prostředí.

Ekonomické nástroje ochrany životního prostředí České republiky se rámcově klasifikují podle klasifikace OECD. Využívány jsou poplatky, daňové nástroje a obchodovatelná emisní povolení.

3.1 Poplatky

Za nejrozšířenější ekonomický nástroj k ochraně životního prostředí lze považovat **poplatky**. „*Poplatek je povinná platba stanovená na základě zákona*“ (Ritschelová, 2004).

„Poplatky v oblasti životního prostředí patří mezi ekonomické nástroje ochrany životního prostředí. Nejsou chápány jako zdroj finančních prostředků, ale primárně jako motivační nástroj ke změně či omezení chování poškozujícího životní prostředí. Výběr a výše jednotlivých poplatků za znečišťování životního prostředí nebo využívání přírodních zdrojů mají u poplatníků za cíl zavádění takových opatření, jejichž výsledkem je snížení placení poplatků. Poplatky vyvolávají tlak na prevenci a investice do efektivnějších technologií jak v oblasti emisí, tak v oblasti snižování množství využívaných přírodních zdrojů.“ (Zpráva o hospodaření SFŽP ČR, 2020)

V případě, že znečišťovatel poškozuje životní prostředí, je povinen zaplatit poplatek v určité výši, která je posuzovaná podle míry způsobeného znečištění. Za hlavní funkci poplatků lze považovat funkci stimulační. Poplatky omezují produkované množství znečištění. Poplatek jako motivační prvek slouží k zamezení znečištění či jako prevence. Kromě funkce motivační a stimulační plní poplatky hlavně funkci fiskální tím, že pomáhají vyrovnávat veřejné rozpočty, a to z hlediska ochrany životního prostředí nelze označit jako ideální.

„V České republice existuje v současné době řada pojmů, které lze charakterizovat jako environmentální poplatky (poplatek, úhrada, odvod, dříve i úplata). Lze je definovat jako platby, které jsou upraveny zákony k ochraně životního prostředí a jsou vždy specifické pro konkrétní případ. Nelze tedy používat výraz „poplatky“ samostatně, ale vždy plným názvem dle konkrétního zákona (např. poplatky za vypouštění odpadních vod do vod povrchových, poplatky za ukládání odpadů atd.).“ (Soukupová a Kol., 2011, str. 184-185)

Od obecných daní se poplatky v ochraně životního prostředí liší zejména svým rozpočtovým určením, neboť výnos z těchto poplatků je používán buď na nápravu některých škod na životním prostředí, nebo na podporu ekologicky příznivých projektů, a to zejména formou dotací a půjček ze Státního fondu životního prostředí.
(Ministerstvo životního prostředí, online)

Poplatky ČR lze dle zákona č. 254/2001 Sb., o vodách a o změně některých zákonů (vodní zákon) rozdělit dle oblasti životního prostředí:

- Znečišťování vod
- Nakládání s odpady
- Znečišťování ovzduší
- Management přírodních zdrojů
- Půdní management

Znečišťování vod

V zákoně č. 254/2001 Sb., o vodách a o změně některých zákonů (vodní zákon) se nachází všechny poplatky týkající se znečišťování vod. Do oblasti znečišťování vod lze zahrnout 4 poplatky.

Prvním z nich je **poplatek za odebrané množství vody** (Ministerstvo životního prostředí ČR, 2013).

Odběratel podzemní vody platí za odebranou vodu, jejíž množství překročí roční hranici 6 000 m³. Sazba se rozlišuje za odběr pitné vody 2 Kč/m³ a za odběr vody k ostatnímu užití 3 Kč/m³. Roční výběr poplatku za odebrané množství vody provádí správce daně příslušný podle sídla nebo místa pobytu jednotlivých odběratelů. Výnos plyne z poloviny

do rozpočtu státního fondu životního prostředí a z poloviny do rozpočtů krajů. (Statistická ročenka životního prostředí 2020)

Tab. 3: Poplatky za odebrané množství vody vybrané v ČR v letech 2011-2020

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Poplatky za odebrané množství vody v mil. Kč	788,5	807,5	796,5	803,7	796,7	841,0	713,0	873,0	135,6	710,9
Množství odebrané vody v mil. m³	379	379,4	371,2	361	366,4	362,8	369,4	370,4	359,3	359,9

Zdroj: Modrá zpráva rok 2011-2020. Upraveno autorem.

Statistická ročenka životního prostředí 2020. Upraveno autorem.

Do roku 2015 se jedná o poplatky za odebrané množství podzemní vody, od roku 2016 o platby za odebrané množství podzemní vody a za správu vodních toků.

Do roku 2018 včetně byly poplatky za odebrané množství vody vybírány celními úřady formou měsíčních, čtvrtletních nebo ročních záloh a následně na základě přiznání skutečně odebraného množství bylo provedeno zúčtování záloh. Od roku 2019 došlo ke zrušení zálohového způsobu úhrady, nově jsou poplatky za odebrané množství vody celními úřady vybírány na základě vyměřených přiznaných skutečností. V průběhu roku 2019 bylo Státním fondem životního prostředí (SFŽP) ČR vypořádáno 4 181 vratek v celkové částce 267,9 mil. Kč. Pro rok 2019 byl plánován příjem ve výši 300 mil. Kč. Vzhledem ke zrušení záloh a úhradám vratek vznikl v poplatcích za odběr podzemní vody propad –188,3 mil. Kč (Ministerstvo životního prostředí ČR, 2019).

„Rok 2020 navázal na pokles z roku 2019 a dosáhl zmíněného historického minima, určitou měrou se na tom mohl podílet, stejně jako u množství odebrané povrchové vody vliv omezení vyplývající z epidemie COVID-19 a také vliv nízkého stavu podzemních vod na jaře 2020 a po celý rok v severozápadních Čechách.“ (Modrá zpráva 2020, str. 54)

Z tabulky č. 3 je vidět, že množství odebrané vody v ČR se za posledních deset let výrazně nepohybuje, naopak v posledních 3 letech nepatrně klesá. Sazba zůstává za celých 10 let stejná, a proto lze konstatovat, že v případě zvýšení sazby daného poplatku se množství odebírané vody sníží. Nelze tedy jednoznačně označit poplatek za odebrané množství vody za účinný.

Poplatek za vypouštění odpadních vod do vod povrchových (Ministerstvo životního prostředí ČR, 2013) platí každá právnická nebo fyzická osoba, která vypouští odpadní vody do vod povrchových a dojde při tom k překročení hmotnostních a koncentračních

limitů. Povolené množství odpadních vod vypouštěných do vod povrchových je do 100 000 m³ za rok. Při překročení tohoto množství platí sazba v Kč/kg dle druhu vypouštěné látky. Roční platby lze rozdělit do čtvrtletních či měsíčních splátek.

K vypouštění odpadních vod do vod povrchových dochází jen zřídka, a to proto, že kritéria jsou velmi přísná. Poplatek za vypouštění odpadních vod do vod povrchových byl zaveden již v roce 1966. Výjimkou může být např. vypouštění minerálních vod osvědčených jako přírodní léčivý zdroj, pokud nebyly použity při lázeňské péči nebo vypouštění přírodních minerálních vod, pokud nebyly použity při výrobě balených minerálních vod.

Tab. 4: Poplatky za vypouštění odpadních vod do vod povrchových vybrané v ČR v letech 2011-2020

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Poplatky za vypouštění odpadních vod do vod povrchových v mil. Kč	221,3	211,6	205,2	209,8	170,9	200,6	191,7	198,4	20,3	227,9
Množství odpadních vod vypouštěných do vod povrchových v mil. m³	1975,0	1884,9	1846,3	1716,9	1621,4	1700,8	1702,1	1540,8	1522,36	1502,3

Zdroj: Modrá zpráva rok 2011-2020. Upraveno autorem.
 Statistická ročenka životního prostředí 2020. Upraveno autorem.

Do roku 2018 včetně byly poplatky za vypouštění odpadních vod do vod povrchových vybírány celními úřady formou měsíčních, čtvrtletních nebo ročních záloh a následně na základě přiznání skutečně vypuštěného množství odpadních vod do vod povrchových bylo provedeno zúčtování záloh. Od roku 2019 došlo ke zrušení zálohového způsobu úhrady, nově jsou poplatky za vypouštění odpadních vod do vod povrchových celními úřady vybírány na základě vyměřených přiznaných skutečností. V průběhu roku 2019 byly na základě poplatkových výměrů za rok 2018 vratkami vyrovnány zálohy, které poplatníci zaplatili v roce 2018. Celkem bylo v roce 2019 SFŽP ČR vypořádáno 673 vratek v celkové částce 30,6 mil. Kč. Pro rok 2019 byl plánován příjem ve výši 180 mil. Kč, vybráno bylo 20,3 mil. Kč (Statistická ročenka životního prostředí 2020).

Tabulka č. 4 zachycuje v posledních 5 letech stoupající hodnoty vybraných poplatků za vypouštění odpadních vod do vod povrchových. Naopak množství odpadních vod vypouštěných do vod povrchových se každým rokem snižuje. Lze tedy konstatovat, že čím vyšší jsou poplatky, tím nižší je množství odpadních vod vypouštěných do vod

povrchových. Sazba tohoto poplatku zůstává za celých 10 let zkoumaného období nezměněna. Poplatek za vypouštění odpadních vod do vod povrchových lze označit jako účinný vůči ochraně životního prostředí, protože se množství odpadních vod vypouštěných do vod povrchových snižuje.

Obce vybírají **poplatek za povolené vypouštění odpadních vod do vod podzemních** (Ministerstvo životního prostředí ČR, 2013). Platba je prováděna ročně a plyne do rozpočtu dané obce.

Ten, kdo legálně vypouští odpadní vody do vod podzemních, zaplatí obci ročně 350 Kč. V případě, že jsou odpadní vody z rodinných domů dostatečně čištěny domovní čistírnou, poplatek se neplatí (Statistická ročenka životního prostředí 2020).

Tab. 5: Poplatky za povolené vypouštění odpadních vod do vod podzemních vybrané v ČR v letech 2011-2020

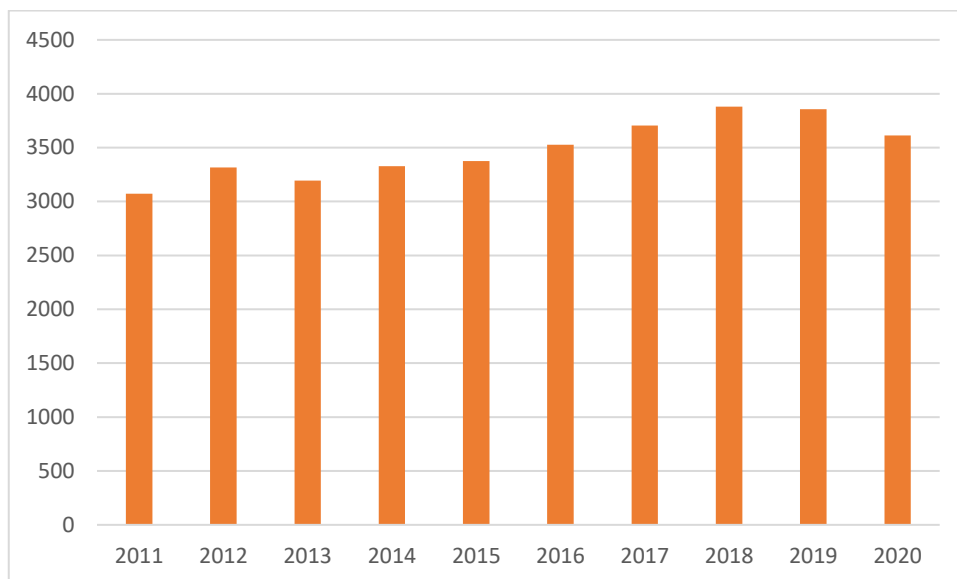
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Výše poplatků v mil. Kč	2090,1	2416,4	2226,6	1858,6	2148,4	2182,9	1165,8	2631,6	1234,3	710,4
Množství čištěných odpadních vod v mil. m³	871	837	912	812	779	803	826	744	793	863
Počet čistíren odpadních vod v ČR	2251	2318	2382	2445	2495	2554	2612	2677	2731	2795

Zdroj dat: Online statistická ročenka ŽP ČR 2020. Upraveno autorem.

Účinnost poplatku za povolené vypouštění odpadních vod do vod podzemních nelze ve zkoumaném období jednoznačně vyhodnotit, neboť nebyla dostupná data týkající se celkového množství odpadních vod vypouštěných do vod podzemních. Na základě získaných údajů je však možné se domnívat, že má uvedený poplatek vliv na ochotu domácností budovat a využívat domácí čistírny odpadních vod. Toto tvrzení je možné podpořit v tabulce viditelným snížením celkové částky vybrané v rámci daného poplatku v posledních letech sledovaného období.

Posledním poplatkem patřícím do skupiny poplatků vybíraných v souvislosti se znečišťováním vod je **platba k úhradě správy vodních toků a správy povodí** (Ministerstvo životního prostředí ČR, 2013). Organizace odebírající povrchovou vodu z vodního toku platí tuto platbu. Cenu v Kč/m³ za odběr povrchové vody stanoví správce vodního toku dle zákona o cenách, kterému plyne také výnos z této platby. Cena se stanoví zvlášť podle účelu užití odebrané vody.

Graf 1: Platby k úhradě správy vodních toků a správy povodí vybrané v ČR v letech 2011-2020 v mil. Kč

Zdroj dat: Online statistická ročenka ŽP ČR 2020. Upraveno autorem.

Potřebná data na analýzu platby k úhradě správy vodních toků a správy povodí např. množství odebrané povrchové vody z vodních toků nejsou k dispozici, a tak nelze určit účinnost dané platby na ochraně životního prostředí.

Z grafu č. 1 je patrné, že vybrané platby k úhradě správy vodních toků a správy povodí vybrané v ČR v posledních 3 letech klesají.

Nakládání s odpady

Dalším důležitým pojmem v ochraně životního prostředí jsou odpady. Podle Ministerstva životního prostředí vyprodukuje každý obyvatel ČR průměrně 550 kg odpadu za rok. Stěžejním zákonem v této oblasti je zákon č. 185/2001 Sb., o odpadech a o změně některých dalších zákonů (Ministerstvo životního prostředí, 2020).

Poplatek za uložení odpadů patří mezi jednorázové platby a vybírá jej správce skládky, který jej odvádí obci a Státnímu fondu životního prostředí. Výnos ze základní složky plyne do rozpočtu obce. Naopak výnos z rizikové složky je přisuzován Státnímu fondu životního prostředí. Poplatek je povinen platit každý, kdo chce ukládat nebezpečný odpad na skládku, výjimkou je ukládání odpadů jako technologického materiálu na zajištění skládky. Předmět zpoplatnění se dělí na základní a rizikovou složku. Liší se navzájem

sazbou. Za uložení základní složky byla vybírána sazba 1 700 Kč/t a za rizikovou složku 4 500 Kč/t, které byly platné od roku 2009 do roku 2021.

Aktuální sazby pro rok 2022 jsou definovány v zákoně č. 261/2021 Sb. následovně:

Sazba za ukládání

- využitelných odpadů je 900 Kč/t,
- zbytkových odpadů je 500 Kč/t
- nebezpečných odpadů je 2000 Kč/t
- vybraných technologických odpadů je 45 Kč/t
- sanačních odpadů je 1000 Kč/t

Tab. 6: Poplatky za uložení odpadů vybrané v ČR v letech 2011-2020

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Poplatky za uložení odpadů v mil. Kč	1659,3	1521,9	1428,0	1407,5	1433,1	1457,4	1509,5	1627,7	1798,1	1732,1
Množství uložených odpadů v mil. t	30,7	30,0	30,6	32,0	37,3	34,2	34,5	37,8	37,4	38,5

Zdroj: Produkce a nakládání s odpady v roce 2020
Statistická ročenka životního prostředí 2020

Množství uložených odpadů se v letech 2011-2020 s malými výkyvy zvyšuje a vybrané poplatky za uložení odpadů také. Dle dat z tabulky č. 6 je patrné, že poplatek za uložení odpadů není vůči stavu životního prostředí účinný. V případě zvýšení poplatku za uložení odpadů lze předpokládat snížení množství uložených odpadů.

Každá obec má na výběr jeden ze tří následujících poplatků, který bude vybírat v souvislosti s odběrem komunálního odpadu.

Prvním z nich je **místní poplatek za provoz systému shromažďování, sběru, přepravy, třídění, využívání a odstraňování komunálních odpadů**, který spadá do zákona č. 565/1990 Sb., o místních poplatcích. Sazbu 250 Kč za osobu/rok a částku až 750 Kč za osobu/rok na základě skutečných nákladů obce předchozího roku na sběr a svoz netříděného komunálního odpadu musí platit každá fyzická osoba, která má v obci trvalý pobyt nebo fyzická osoba, která má ve vlastnictví stavbu určenou nebo sloužící k individuální rekreaci, ve které není hlášena k trvalému pobytu žádná fyzická osoba (Ministerstvo životního prostředí, 2013).

Na základě uzavřené písemné smlouvy je fyzická osoba povinna platit obci **úhradu za shromažďování, sběr, přepravu, třídění, využívání a odstraňování komunálních odpadů**. Tento poplatek nemá stanovenou fixní sazbu, ale výše úhrad musí být obsažena ve smlouvě.

Třetím poplatkem je **poplatek za komunální odpad**. Poplatníkem se stává každá fyzická osoba, při jejíž činnosti vzniká komunální odpad, plátcem poplatku je vlastník nemovitosti, kde vzniká komunální odpad a maximální výše poplatku se stanoví podle předpokládaných oprávněných nákladů obce vyplývajících z režimu nakládání s komunálním odpadem rozvrženým na jednotlivé poplatníky podle počtu a objemu nádob určených k odkládání odpadů připadajících na jednotlivé nemovitosti nebo podle počtu uživatelů bytů a s ohledem na úroveň třídění tohoto odpadu, v poplatku mohou být promítnuty i náklady spojené s pronájmem nádob určených k odkládání odpadu.

Tyto tři platby uvedené výše plynou do rozpočtu obce či provozovateli systému shromažďování, sběru, přepravy, třídění, využívání a odstraňování komunálních odpadů. Tyto poplatky spravuje obec, která také určuje frekvenci plateb, nejčastěji roční.

Tab. 7: Poplatky za komunální odpad vybrané v ČR v letech 2011-2020

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Poplatky za komunální odpad v mil. Kč	828,9	1220,9	1227,6	1199,0	1197,5	1220,2	1230,2	1221,7	1240,5	1561,8
Produkce komunálních odpadů v mil t	5,4	5,2	5,2	5,3	5,3	5,6	5,7	5,8	5,9	5,7
Využití komunálního odpadu v %	42,0	42,0	42,0	47,0	47,0	50,0	50,0	51,0	53,0	51,0
Skládání komunálního odpadu v %	55,0	54,0	52,0	48,0	47,0	45,0	45,0	46,0	46,0	48,0
Jiné nakládání	3,0	4,0	6,0	5,0	6,0	5,0	5,0	3,0	1,0	1,0

Zdroj: Produkce a nakládání s odpady v roce 2020. Upraveno autorem.
 Statistická ročenka životního prostředí 2020. Upraveno autorem.

Množství produkce komunálního odpadu má růstovou tendenci. Další zpracování komunálního odpadu v posledních letech také roste, což je pro stav životního prostředí v ČR důležité. Ale množství komunálního odpadu na skládkách za posledních pět let nadále přibývá. Poplatek za komunální odpad nelze označit jednoznačně za účinný,

protože se v roce 2018 a 2020 vyprodukovalo stejné množství komunálního odpadu, ale v roce 2020 vzrostlo skládkování.

Dalším poplatkem v oblasti nakládání s odpady je **poplatek na podporu sběru, zpracování, využití a odstranění vybraných autovraků**. V případě likvidace vraků vozidel, které nesplňují normu EURO 3 Evropských společenství, je povinen každý zaplatit poplatek ve výši 3000 Kč za vozidlo, které nesplňuje normu EURO 1 a poplatek ve výši 5000 Kč za vozidlo, které nesplňuje normu EURO 2. Za nesplnění ani jedné z norem EURO 1 či 2, je likvidátor povinen zaplatit částku 10 000 Kč za vozidlo. Tento poplatek spravuje obec s rozšířenou působností pod zákonem č. 185/2001 Sb., o odpadech a o změně některých dalších zákonů. Výnos plyne do Státního fondu životního prostředí ČR na podporu systému pro sběr a zpracování autovraků.

Tab. 8: Poplatky na podporu sběru, zpracování, využití a odstranění vybraných autovraků vybrané v ČR v letech 2011-2020

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Poplatky na podporu sběru v mil. Kč	451,7	333,5	262,2	271,5	387,5	230,5	202,1	170,8	139,5	110,5
Počet zpracovaných vybraných autovraků podle systému MA ISOH	132449	125546	121837	131987	139528	145978	156214	171618	178401	169623

Zdroj dat: Statistická ročenka ŽP ČR 2020. Upraveno autorem.

Oproti roku 2019 množství zpracovaných vybraných autovraků v roce 2020 kleslo a také klesl příjem poplatků na podporu sběru, zpracování, využití a odstranění vybraných autovraků, lze se tedy domnívat, že je poplatek na podporu sběru, zpracování, využití a odstranění vybraných autovraků účinný v ochraně životního prostředí. Účinnost poplatku na podporu sběru, zpracování, využití a odstranění vybraných autovraků lze spatřit v tom, že nejsou používána stará auta, která zatěžují životní prostředí výfukovými plyny.

Registrační a evidenční poplatky dle zákona o obalech spravuje a vybírá Státní fond životního prostředí ČR. Osoba, která uvádí na trh nebo do oběhu obaly nebo balené výrobky musí být zapsána v Seznamu osob, které jsou nositeli povinnosti zpětného odběru nebo využití odpadu z odpadů. Tento seznam je spravován Ministerstvem životního prostředí. Za zápis do tohoto Seznamu osob je zaveden jednorázový poplatek

800 Kč a dále je hrazena roční platba také ve výši 800 Kč. Autorizovaná obalová společnost je povinna zaplatit registrační poplatek ve výši 2000 Kč a dále poplatků 800 Kč ročně za evidenci každé osoby, s níž má autorizovaná společnost uzavřenou smlouvu o sdruženém plnění.

Od roku 2021 platí zákon č. 545/2020 Sb., kterým se mění zákon č.477/2001 Sb., o obalech. Změna nastává v rozšíření okruhu osob osvobozených od uvedených poplatků, a to zvýšením limitu ročního obrátu ze 4,5 mil. Kč na 25 mil. Kč. (Státní fond životního prostředí ČR online, 2021)

Tab. 9: Registrační a evidenční poplatky dle zákona o obalech vybrané v ČR a vzniklé obalové odpady v ČR v letech 2011-2020

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Registrační a evidenční poplatky za obaly v mil. Kč	16,84	16,63	16,28	17,11	17,52	16,91	16,81	17,31	17,35	17,42
Vzniklé obalové odpady v t	945316	962346	1005749	1019805	1087762	1149843	1195374	1296883	1334427	1328731

Zdroj dat: Statistická ročenka ŽP ČR 2020. Upraveno autorem.

Z tabulky č. 9 se lze domnívat, že jsou registrační a evidenční poplatky dle zákona o obalech neúčinné. Příjmy za registrační a evidenční poplatky za obaly od roku 2017 stoupají a vzniklé obalové odpady každý rok také rostou. Sazba se v období od roku 2011 do roku 2020 nemění a tento fakt hypotézu podporuje. Data ohledně počtu jednorázových poplatků a registračních poplatků o obalech pro detailnější analýzu tohoto poplatku nejsou k dispozici.

Znečišťování ovzduší

Do oblasti znečišťování ovzduší lze zahrnout **poplatek za znečišťování ovzduší** a **poplatky za výrobu a dovoz regulovaných látek a výrobků, které je obsahují.**

Poplatek za znečišťování ovzduší spravují příslušné krajské úřady a jeho výnos plyne do Státního fondu životního prostředí a také na ochranu životního prostředí. Základním právním předpisem je zákon č. 201/2012 Sb., o ochraně ovzduší. Tento poplatek je povinen platit každý provozovatel stacionárního zdroje znečištění uvedený v příloze

č. 2 zákona č. 201/2012 Sb., o ochraně ovzduší. Sazby se liší podle předmětu znečištění. Rozlišují se tuhé znečišťující látky, oxid siřičitý, oxidy dusíku a těkavé organické látky. Nejvíce znečišťují ovzduší tuhé znečišťující látky, a proto mají nejvyšší sazbu 14 700 Kč/t. Naopak nejnižší sazba se platí za vypouštění oxidů dusíku, a to 3 900 Kč/t. Tyto sazby jsou platné od roku 2021. Poplatek za znečišťování ovzduší patří mezi roční platby a v případě vysokých částek je možné platbu rozdělit na několik zálohových plateb.

Tab. 10: Poplatky za znečišťování ovzduší vybrané v ČR v letech 2016-2020

	Tuhé znečišťující látky		SO ₂		NO _x		VOC	
	t	tis. Kč	t	tis. Kč	t	tis. Kč	t	tis. Kč
2016	6567	27581,5	101855,9	137505,5	77680	85448	7385,8	19941,7
2017	5827,6	30636,7	81976,6	151632,5	68273,2	91381,3	8205,5	32622,8
2018	5919,4	44675,9	71671,4	173207	66294	115184,9	8992,8	49083,1
2019	5488,2	51571,2	56022,7	164934,5	58269,7	129998,6	9021,9	62551,7
2020	3791	39546,9	42945,7	122549,1	50456,9	119087,7	7750,1	62166

Zdroj dat: Statistická ročenka ŽP ČR 2016-2020. Upraveno autorem.

Tab. 11: Sazby poplatků za znečišťování ovzduší v ČR v Kč/t v letech 2016-2020

	Tuhé znečišťující látky	SO ₂	NO _x	VOC
2013-2016	4200	1350	1100	2700
2017	6300	2100	1700	4200
2018	8400	2800	2200	5600
2019	10500	3500	2800	7000
2020	12600	4200	3300	8400

Zdroj dat: Zákon č. 201/2012 Sb., o ochraně ovzduší Příl.9. Upraveno autorem.

Dle dat v tabulkách č. 10 a 11 se lze domnívat, že je poplatek za znečišťování ovzduší účinný. S růstem sazby poplatku za znečišťování ovzduší (Tab. 11) se snižuje množství znečišťujících látek vypouštěných do ovzduší (Tab. 10). K analýze účinnosti poplatku za znečišťování ovzduší byla použita data pouze v letech 2016 až 2020. Data z období let 2011-2015 nebyla k dispozici.

Za vypouštění regulovaných látek do ovzduší či při výrobě, při které dochází k vypouštění těchto regulovaných látek, je výrobce povinen platit **poplatky za výrobu a dovoz regulovaných látek a výrobků, které je obsahují**. Sazba je 400 Kč/kg. Výrobce regulovaných látek nebo výrobků, které je obsahují, je povinen si poplatek sám vypočítat a uhradit jej Státnímu fondu životního prostředí České republiky. Neuhrazené poplatky

vymáhá inspekce. Výnos plyne do rozpočtu Státního fondu životního prostředí ČR, tento poplatek spravuje.

Množství vyrobených a dovezených látek a výrobků ani výše vybraných poplatků nebylo k dispozici, proto nelze zhodnotit účinnost tohoto poplatku.

Management přírodních zdrojů

Další skupinou poplatků jsou poplatky a úhrady za vydobytí nerostů či prostoru. Těžba nerostných surovin má velký dopad na životní prostředí, především v určité lokalitě.

Do této kategorie patří mimo jiné **úhrada z dobývacího prostoru a úhrada z vydobytých nerostů na výhradních ložiskách nebo vyhrazených nerostů po jejich úpravě a zušlechtění**. Pojednává o nich zákon č. 44/1988 Sb., o ochraně a využití nerostného bohatství (horní zákon). Tyto dvě úhrady mají hodně společného. Jsou zpracovávány Báňským úřadem a jsou vybírány jednou ročně. Povinnost platit tyto platby mají všechny právnické a fyzické osoby, které v rámci podnikatelské činnosti vykonávají vyhledávání, průzkum nebo dobývání výhradních ložisek nebo jinou hornickou činnost.

Rozdíl mezi těmito úhradami se nachází v předmětu zpoplatnění a sazbě. Zatímco **úhrada z dobývacího prostoru** počítá s plochou, tedy za každý i započatý hektar plochy dobývacího prostoru ve vymezení na povrchu požaduje sazbu 100 - 1 000 Kč/ha,

s přihlédnutím ke stupni ochrany životního prostředí dotčeného území, charakteru činnosti prováděné v dobývacím prostoru a jejímu dopadu na životní prostředí, **úhrada z vydobytých nerostů na výhradních ložiskách nebo vyhrazených nerostů po jejich úpravě a zušlechtění** zpoplatňuje vydobyté nerosty se sazbou nejvýše 10 % z tržní ceny vydobytých nerostů. Druhý rozdíl lze nalézt v příjemci výnosu z těchto plateb.

Úhrada z dobývacího prostoru plyne do rozpočtu obcí a **úhrada z vydobytých nerostů na výhradních ložiskách nebo vyhrazených nerostů po jejich úpravě a zušlechtění** je rozdělena do dvou rozpočtů - 25 % plyne do státního rozpočtu na nápravu škod na životním prostředí způsobených dobýváním výhradních i nevyhrazených ložisek a 75 % plyne obci, do které ložiska spadají.

Tab. 12: Úhrady z dobývacího prostoru a vydobytých nerostů na výhradních ložiskách nebo vyhrazených nerostů po jejich úpravě a zušlechtění vybrané v ČR v letech 2011-2020 v tis. Kč

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Celkem	659600	643496	609316	598973	531367	448007	486161	1298366	1121051	899119
Za zábor plochy	13888	13809	13800	13806	13776	13688	96304	88150	83384	83298
Z objemu těžby	645712	645712	629687	595167	517591	434319	389857	1210249	1037667	815821

Zdroj dat: Statistická ročenka ŽP ČR 2020. Upraveno autorem.

„Ve výši výnosu a rozdělení úhrad se počínaje rokem 2017 projevil jednak vliv horního zákona ve znění účinném do 31. 12. 2016 a jednak vliv novely horního zákona č. 89/2016 Sb. účinné od 1. 1. 2017. (Ministerstvo životního prostředí ČR, 2019)

Od roku 2018 klesají úhrady z dobývacího prostoru a vydobytých nerostů na výhradních ložiskách. V ochraně životního prostředí je podstatné, že klesá množství dobývaného prostoru. Účinnost úhrady z dobývacího prostoru a vydobytých nerostů na výhradních ložiskách nelze určit, protože množství vydobytých nerostů nebylo k dispozici.

Poslední platbou spadající do této kategorie je **odvod za kácení dřevin pro výstavbu**. Dosud ale nebyl vydán samostatný zákon, který by stanovil výši odvodů a podmínky pro jejich ukládání, proto poplatek v praxi není možné vybírat.

Půdní management

Dalšími dvěma platbami jsou **odvody za odnětí půdy ze zemědělského půdního fondu – za trvalé a dočasné odnětí a poplatek za odnětí dle lesního zákona – trvalé a dočasné odnětí**.

Odvody za odnětí půdy ze zemědělského půdního fondu – za trvalé a dočasné odnětí se řídí zákonem č. 334/1992 Sb., o ochraně zemědělského půdního fondu. Objektem je půda, k níž byl vydán souhlas k odnětí ze zemědělského půdního fondu. Sazbu stanoví

orgán ochrany zemědělského půdního fondu podle ceny pozemku a koeficientu třídy ochrany. Poplatníkem je každý, v jehož zájmu byl vydán souhlas k odnětí půdy ze zemědělského půdního fondu.

Půdu lze odejmout ze zemědělského půdního fondu **trvale** nebo **dočasně**. Dočasně lze odejmout jen v případě, že po ukončení účelu jejího odnětí bude plocha upravena tak, aby mohla být vrácena do zemědělského půdního fondu. Výnos je rozdělen do příjmu obce (10 %), kde je využit ke zlepšení životního prostředí v obci a pro ochranu a obnovu přírody a krajiny, do státního fondu životního prostředí ČR (15 %), kde je z něj čerpáno na ochranu ŽP a největší část plyne do státního rozpočtu (75 %). Odvody spravuje orgán státní správy na úseku zemědělského půdního fondu či celní úřad.

Tab. 13: Výměra zemědělské půdy a výše každoročních odvodů za odnětí půdy ze zemědělského půdního fondu vybraných v ČR v letech 2016-2020

		2016	2017	2018	2019	2020
Výměra zem. půdy v ha	trvale	3275,3	3444,0	2343,3	1022,1	981,8
	dočasně	1875,5	46,7	448,1	119,4	75,6
Výše odvodů za odnětí v tis. Kč	trvale	367947,1	1248395,1	797733,2	846031,0	615352,9
	dočasně	23820,9	89912,1	51308,9	52371,0	53433,3

Zdroj dat: Statistická ročenka ŽP ČR 2016-2020. Upraveno autorem.

Z tabulky č. 13 je patrné, že výměra odňaté zemědělské půdy v případě odnětí trvale i dočasně klesá a s mírnými výkyvy klesají i odvody vybrané v ČR za odnětí půdy trvale ze zemědělského půdního fondu. Výše odvodů za dočasné odnětí půdy ze zemědělského půdního fondu od roku 2018 stoupá, ale v ochraně životního prostředí je důležitější eliminovat trvalé odnětí půdy ze zemědělského půdního fondu. Po shrnutí předchozích dat odvody za odnětí půdy ze zemědělského půdního fondu lze označit za účinné v ochraně životního prostředí. K analýze účinnosti odvodů za odnětí půdy ze zemědělského půdního fondu byla použita data pouze v letech 2016 až 2020. Data z období let 2011-2015 nebyla k dispozici.

O **poplatku za odnětí dle lesního zákona** pojednává zákon č. 289/1995 Sb., o lesích a o změně a doplnění některých zákonů (lesní zákon). Předmětem jsou pozemky určené k plnění funkcí lesa. Sazbu za hektar rozhodne orgán státní správy lesů podle příslušného vzorce. Poplatníkem je každý, v jehož zájmu byl vydán souhlas k odnětí pozemků. Pokud byly pozemky odňaty trvale, jedná se o jednorázovou platbu a pokud byly odňaty

dočasně, vzniká povinnost platit poplatek každý rok. Poplatek vybírá orgán státní správy lesů nebo celní úřad a jeho výnos plyne ze 40 % do rozpočtu obce na zlepšení životního prostředí v obci nebo pro zachování lesa a ze 60 % do Státního fondu životního prostředí ČR na ochranu životního prostředí.

Tab. 14: Výměra odňatých lesních pozemků a výše každoročních odvodů za odněti pozemků dle lesního zákona vybraných v ČR v letech 2016-2020

		2016	2017	2018	2019	2020
Výměra odňatých lesních pozemků v ha	trvale	191,2	113,5	94,4	103,4	282,3
	dočasně	1159,1	307,3	398,2	1690,7	392,8
Výše odvodů za odněti v tis. Kč	trvale	69044,8	57097,6	52304,1	57068,5	113303,0
	dočasně	13936,3	2373,1	13914,8	6977,7	4584,9

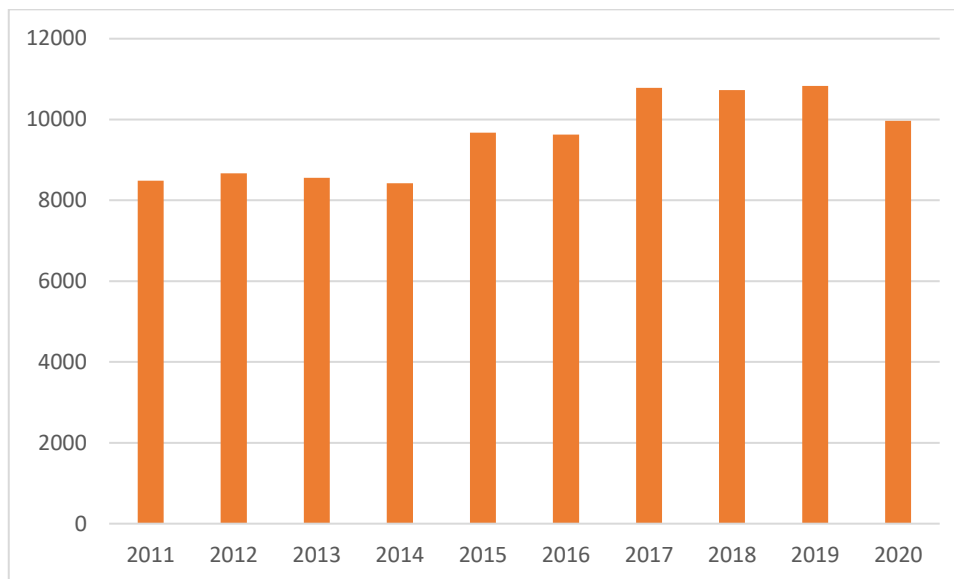
Zdroj dat: Statistická ročenka ŽP ČR 2016-2020. Upraveno autorem.

Tento poplatek nelze označit v ochraně životního prostředí jako účinný, protože výměra trvale odňatých lesních pozemků dle tabulky č. 14 dlouhodobě roste. Výše vybraných poplatků za odněti pozemků se také od roku 2018 zvyšuje.

K analýze účinnosti odvodů za odněti pozemků byla použita data pouze v letech 2016 až 2020. Data z období let 2011-2015 nebyla k dispozici.

Mýtné a poplatek za užívání dálnic lze také zařadit do ekonomických nástrojů sloužících k zajištění ochrany životního prostředí. Zpoplatnění dálnic je upraveno zákonem č. 13/1997 Sb., o pozemních komunikacích, ve znění pozdějších předpisů. Užití dálnic, které jsou stanovené prováděcím předpisem a označeny dopravní značkou označující zpoplatnění, vozidlem do 3,5 tuny podléhá povinnosti uhradit časový poplatek. Užití dálnic, které jsou stanovené prováděcím předpisem a označeny dopravní značkou označující zpoplatnění, vozidlem nad 3,5 tuny podléhá mýtné povinnosti. Za užití zpoplatněné pozemní komunikace stanoveným druhem motorového vozidla nelze uložit současně časový poplatek a mýtné. Peněžní prostředky získané ze zpoplatnění jsou příjmem Státního fondu dopravní infrastruktury.

Graf 2: Mýtné vybrané v ČR v letech 2011-2020 v mil. Kč

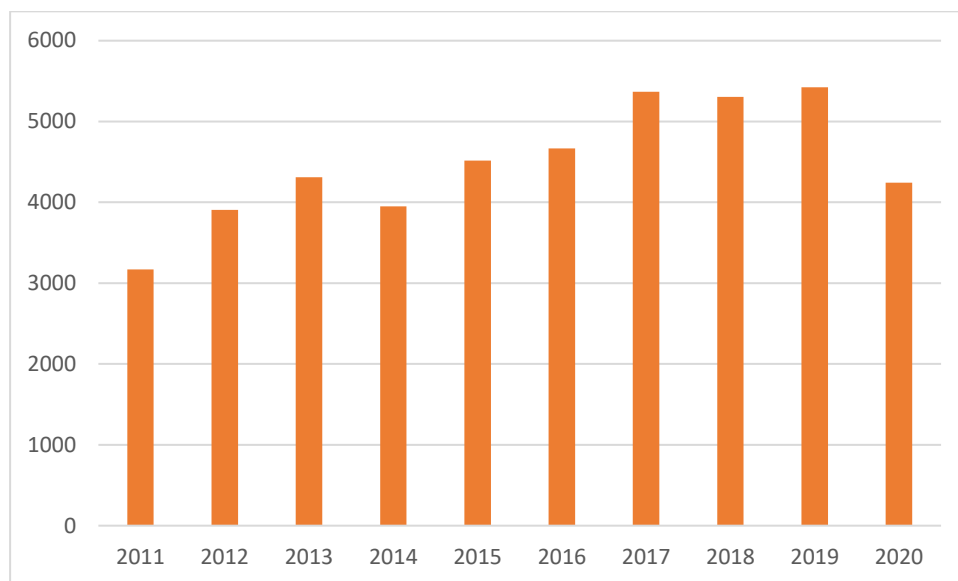

Zdroj dat: Statistická ročenka ŽP ČR 2020. Upraveno autorem.

Mýtné není poplatek prvotně určený k ochraně životního prostředí, ale obsahuje v sobě určité environmentální aspekty. (Ministerstvo životního prostředí, online)

Poplatek za užívání dálnic a rychlostních silnic, tzv. dálniční kupóny (časové zpoplatnění) je vybírán prostřednictvím elektronických dálničních známek. Jedná se o jednorázový poplatek, který umožňuje osobám využívat zpoplatněné pozemní komunikace silničním motorovým vozidlem, na určité období dle výše poplatku. Sazba 1500 Kč udává povolení využívat zpoplatněné pozemní komunikace jeden rok, sazba 440 Kč jeden měsíc a sazba 310 Kč jen 10 dní. Objektem je motorové vozidlo nejméně se čtyřmi koly, jehož největší povolená hmotnost činí nejvýše 3,5 tuny, užívající vybrané komunikace. Tento poplatek upravuje zákon č. 13/1997 Sb. o pozemních komunikacích (silniční zákon), Nařízení vlády 484/2006 Sb., o výši časových poplatků a o výši sazeb mýtného za užívání určených pozemních komunikací, Vyhláška č. 307/2019 Sb., o užívání zpoplatněných pozemních komunikací.

Graf 3: Poplatky za užívání dálnic a rychlostních silnic, tzv. dálniční kupóny (časové zpoplatnění) vybrané v ČR v letech 2011-2020 v mil. Kč

Zdroj dat: Statistická ročenka ŽP ČR 2020. Upraveno autorem.

3.2 Daně

Daň je charakterizována jako: „Povinná platba vybíraná státními nebo jinými veřejnými orgány od fyzických i právnických osob na základě zákona. Slouží k úhradě výdajů na plnění funkcí státu a veřejné správy. Jde o jednostrannou povinnost, při níž nevzniká nárok plátce na přímé konkrétní ekvivalentní plnění ze strany státu nebo veřejného orgánu.“ (Ritschelová, 2004, str. 6)

„Téměř u každé daně je možné najít nějaký prvek, který má sloužit k podpoře ochrany životního prostředí. Většinou se jedná o nejrůznější daňové úlevy. Jako příklad z ČR lze uvést osvobození od daně z příjmu z provozu malých vodních a větrných elektráren v roce uvedení do provozu a v následujících pěti letech, nebo možnost odečíst od základu daně dar poskytnutý na ekologické účely. Významné bylo i zařazení některých ekologicky příznivých výrobků do nižší sazby DPH.“ (Soukupová a kol., 2011, str. 190)

3.2.1 Energetické daně

Mezi energetické daně lze zařadit **daň ze zemního plynu a některých dalších plynů**, **daň z pevných paliv** a **daň z elektřiny**. Tyto daně jsou specifikovány v zákoně

č. 261/2007 Sb., o stabilizaci veřejných rozpočtů. Z názvu zákona vyplývá funkce těchto daní, a to stabilizační. Lze tedy odvodit, že původním záměrem nebyla péče o životní prostředí. Výnos těchto daní je příjmem státního rozpočtu.

Daň ze zemního plynu a některých dalších plynů

Konečný spotřebitel platí tuto daň měsíčně za plyn (zemní plyn, svítiplyn, vodní plyn, generátorový plyn, etylen, propylen, butylen, butadien), který je používán, také na výrobu tepla, pro pohon motorů nebo nabízen k prodeji. Sazby se liší dle druhu použití a druhu plynu. Plátcem daně se stává dodavatel, který na daňovém území dodal plyn konečnému spotřebiteli.

Tab. 15: Výnosy daně ze zemního plynu a některých dalších plynů v ČR v letech 2011-2020 v mil. Kč

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Výnosy daně v mil. Kč	1322,6	1257,6	1268,7	1137,8	1149,3	1167,3	1299,9	1349,2	1359,1	1 418,5
Spotřeba zemního plynu v mil. m³	8086	8158	8277	7280	7608	8255	8527	8182,8	8564,6	8694,2

Zdroj dat: Statistická ročenka ŽP ČR 2020. Upraveno autorem.

Roční zpráva o provozu plynárenské soustavy ČR 2017, 2019, 2020. Upraveno autorem.

Účinnost této daně vůči ochraně životního prostředí lze nastínit pomocí výnosů daně a spotřeby zemního plynu. Spotřeba všech plynů, které jsou zahrnuty v této dani, nebyla k dispozici. Tabulka 15 ukazuje, že spotřeba zemního plynu od roku 2014 roste, a proto tuto daň lze označit jako neúčinnou v ochraně životního prostředí. Výnosy daně ze zemního plynu a některých dalších plynů jsou také každým rokem vyšší.

Daň z pevných paliv

Dle zákona č. 261/2007 Sb., o stabilizaci veřejných rozpočtů konečný spotřebitel při nákupu černého uhlí, briket a produktů z černého uhlí, hnědého uhlí, koksu

a polokoksu z černého uhlí, hnědého uhlí nebo rašeliny užívaného pro výrobu tepla, platí tuto daň prostřednictvím ceny. Plátcem daně je dodavatel, který na daňovém území dodal pevná paliva konečnému spotřebiteli. Sazba se odvíjí podle GJ spalného tepla, které daná surovina vydá. Za jeden GJ zaplatí spotřebitel 8,5 Kč.

Tab. 16: Výnosy daně z pevných paliv a spotřeba vybraných paliv v ČR v letech 2011-2020

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Výnosy daně v mil. Kč	477,1	454,1	462,7	403,3	416,7	419,8	456,8	401,3	357,4	321,7
Černé uhlí v mil. tun	7,3	6,8	6,88	7,1	7,2	7,1	6,8	6,4	5,1	4,8
Hnědé uhlí v mil. tun	42,8	41	37,3	37,4	36,3	36,7	36,80	36,84	34,9	28,7

Zdroj dat: Statistická ročenka ŽP ČR 2020. Upraveno autorem.

ČSÚ – Spotřeba paliv a energie 2011-2020. Upraveno autorem.

Tabulka 16 zachycuje, že výše vybraných daní z pevných paliv se v posledních 4 letech snižuje. Množství spotřebovaného hnědého i černého uhlí se také snižuje, daň z pevných paliv lze tedy označit v ochraně životního prostředí za účinnou. Lze se domnívat, že dalším faktorem způsobujícím snížení spotřeby pevných paliv může být apel Evropské unie právě na snížení spotřeby pevných paliv a jejich nahrazení jinými energetickými zdroji.

Daň z elektřiny

Plátcem této daně se stává dodavatel, který na daňovém území dodal elektřinu konečnému spotřebiteli. Tuto daň platí konečný spotřebitel, který odebírá elektřinu od výše uvedených plátců. Sazba je 28,3Kč/MWh odebírané elektřiny.

Tab. 17: Výnosy daně z elektřiny v ČR v letech 2011-2020 v mil. Kč

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Výnosy daně v mil. Kč	1386,8	1346,9	1306,8	1256,4	1225,3	1451,1	1536,9	1567,9	1567,4	1 503,20
Spotřeba el. energie v MWh	46061002	46042100	46502938	45999815	46395380	46472175	47358763	48040050	47869013	42694013

Zdroj dat: Statistická ročenka ŽP ČR 2020. Upraveno autorem.

ČSÚ – Spotřeba paliv a energie 2011-2020. Upraveno autorem.

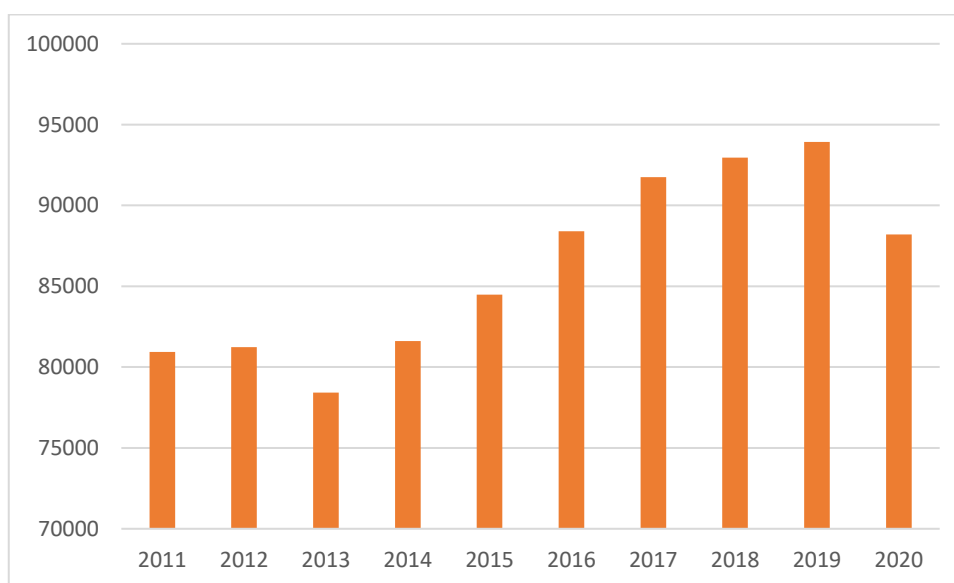
Výnosy daně z elektřiny jsou v posledních letech přibližně stejné. Od roku 2018 se ale spotřeba elektrické energie snižuje. Spotřebovává se menší množství energie, a tak lze říci, že je daň z elektřiny účinná v ochraně životního prostředí. Dalšími možným faktorem

způsobujícím snížení spotřeby energie je růst její ceny, a s tím spojený přechod spotřebitelů na jiný zdroj, např. plyn.

3.2.2 Spotřební daň z minerálních olejů

Minerální oleje, líh, pivo, víno a tabákové výrobky jsou zatíženy spotřební daní. Spotřeba pohonných hmot negativně ovlivňuje životní prostředí. Subjektem spotřební daně jsou koneční spotřebitelé, kteří ji platí prostřednictvím ceny. Plátcem daně je právnická nebo fyzická osoba, jíž vznikla povinnost uhradit daň podle zákona 353/2003 Sb. (osoba, která využívá nebo uvádí do volného oběhu látky a výrobky, které jsou předmětem této daně) např. motorové benziny. Základem daně je množství a sazba se odvíjí od druhu látky. Daň spravují celní úřady. Výnos daně plyne z většiny do státního rozpočtu a zbývající část do Státního fondu dopravní infrastruktury.

Graf 4: Výnosy spotřební daně z minerálních olejů v ČR v letech 2011-2020 v mil. Kč

Zdroj dat: Statistická ročenka ŽP ČR 2020. Upraveno autorem.

Účinnost spotřební daně z minerálních olejů nelze analyzovat, protože potřebná data ohledně množství spotřebovaných minerálních olejů nebyla k dispozici.

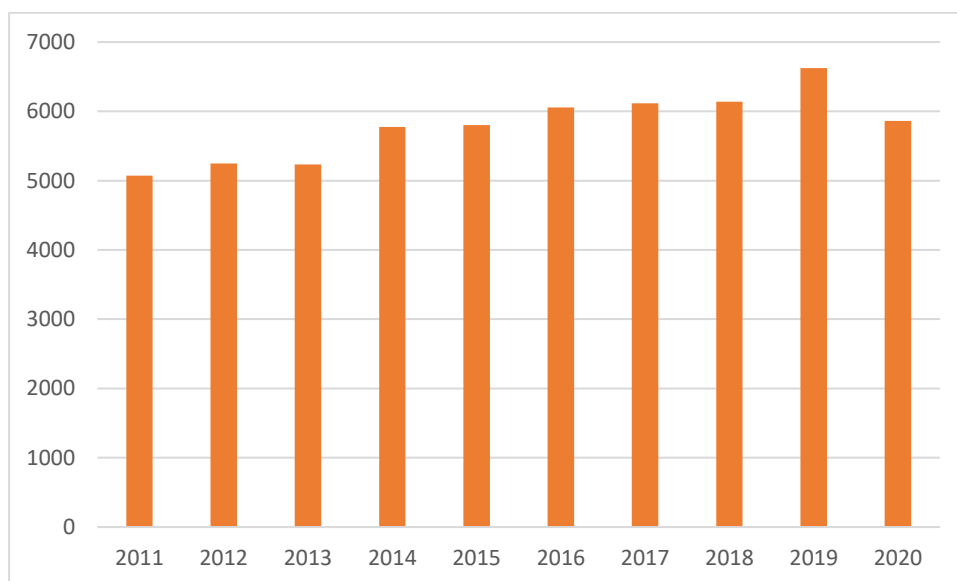
3.2.3 Silniční daň

Mezi ekonomické nástroje ochrany životního prostředí lze také zařadit silniční daň. Upravuje ji zákon č. 142/2022 Sb., který novelizoval kromě jiného zákon č. 16/1993 Sb., o dani silniční. Poplatník daně je specifikován v zákoně č. 16/1993 takto: „Poplatníkem

daně silniční je ten, kdo je jako provozovatel zdanitelného vozidla zapsán v technickém průkazu vozidla nebo ten, kdo užívá zdanitelné vozidlo, v jehož technickém průkazu je zapsána jako provozovatel osoba, která zemřela, zanikla nebo byla zrušena. Poplatníkem daně silniční je rovněž osoba, která používá zdanitelné vozidlo určené jako státní hmotná rezerva a organizační složka osoby se sídlem nebo trvalým pobytem v zahraničí. Je-li u téhož zdanitelného vozidla poplatníků více, platí daň společně a nerozdílně.“

Sazba závisí na zdvihovém objemu motoru u nákladních vozidel a na největší povolené hmotnosti vozidla a počtu náprav u ostatních vozidel. Do roku 2021 byla předmětem daně osobní i nákladní vozidla, aktuálně jsou předmětem daně pouze nákladní vozidla. Výnos silniční daně je příjmem Státního fondu dopravní infrastruktury a je využit na rozvoj, výstavbu, údržbu a modernizaci silnic a dálnic, železničních dopravních cest a vnitrozemských vodních cest.

Graf 5: Výnosy silniční daně v ČR v letech 2011-2020 v mil. Kč

Zdroj dat: Statistická ročenka ŽP ČR 2020. Upraveno autorem.

Data používaná pro hodnocení vlivu silniční daně na ochranu životního prostředí se meziročně měnila, měnila se však také sazba daně a nastavení výchozích podmínek pro její uplatnění. Účinnost tohoto nástroje tedy nelze jednoznačně prokázat, ani vyvrátit.

3.3 Dotace a půjčky

Dotace jsou peněžní prostředky státního rozpočtu (SR), státních finančních aktiv nebo Národního fondu poskytnuté právníkům nebo fyzickým osobám na stanovený účel (Zákon č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech).

„Dotace jsou v zákoně chápány jako nenávratně poskytnuté prostředky ze státního rozpočtu, za které neexistuje „protiplnění“. Nenávratné jsou v tom smyslu, že pokud příjemce splní podmínky, za kterých mu byly poskytnuty, nevzniká mu vůči státnímu rozpočtu žádný závazek.“ (Marková H., str. 102)

Ministerstvo životního prostředí ČR poskytuje podporu na ochranu životního prostředí z celé řady programů: Operační program Životní prostředí, program LIFE a Národní program Životní prostředí nebo Program Nová zelená úsporám a Modernizační fond, které se zaměřují na energetické úspory a obnovitelné zdroje energie, Program péče o krajinu a program Podpora obnovy přirozených funkcí krajiny se zaměřují na přírodě blízká adaptační opatření a ochranu biodiverzity nebo Program na podporu projektů nestátních neziskových organizací.

3.4 Shrnutí

Tab. 18: Přehled účinných ekonomických nástrojů ČR

Poplatky					Daně		
Znečišťování vod	Nakládání s odpady	Znečišťování ovzduší	Management přírodních zdrojů	Půdní management	Energetické daně	Spotřební daň z minerálních olejů	Silniční daň
poplatek za odebrané množství vod	poplatek za uložení odpadů	poplatek za znečišťování ovzduší	úhrada z dobývacího prostoru	odvod za odnětí půdy ze zemědělského půdního fondu – za trvalé a dočasné odnětí	daň ze zemního plynu a některých dalších plynů		
poplatek za vypouštění odpadních vod do vod povrchových	místní poplatek za provoz systému shromažďování, sběru, přepravy, třídění, využívání a odstraňování komunálních odpadů	poplatek za výrobu a dovoz regulovaných látek a výrobků, které je obsahují	úhrada z vydobytých nerostů na výhradních ložiskách nebo vyhrazených nerostů po jejich úpravě a zušlechtní	poplatek za odnětí dle lesního zákona – trvalé a dočasné odnětí	daň z pevných paliv		
poplatek za povolené vypouštění odpadních vod do vod podzemních	úhrada za shromažďování, sběr, přepravu, třídění, využívání a odstraňování komunálních odpadů		odvod za kácení dřevin pro výstavbu	mýtné	daň z elektřiny		
platba k úhradě správy vodních toků a správy povodí	poplatek za komunální odpad			poplatek za užívání dálnic			
	poplatek na podporu sběru, zpracování, využití a odstranění vybraných autovraků						
	reg. a evid. poplatky dle zákona o obalech						

Zdroj: Statistická ročenka životního prostředí 2020. Upraveno autorem.

Dle autorky lze ekonomické nástroje životního prostředí ČR rozdělit do následujících skupin:

- Zeleně označená políčka jsou ekonomické nástroje, které lze označit za účinné v ochraně životního prostředí.
- Oranžově jsou vyznačeny ekonomické nástroje, které nelze jednoznačně označit za účinné v ochraně životního prostředí. V tomto případě nemohla být provedena odpovídající analýza, která by účinnost jednoznačně určila.
- Červenou barvou jsou označeny ekonomické nástroje, které nejsou v oblasti ochrany životního prostředí účinné.
- U neoznačených ekonomických nástrojů nebyla provedena analýza z důvodu chybějících dat, která nebyla k dispozici.

Jsou-li ekonomické nástroje správně nastaveny, účinně přispívají k ochraně životního prostředí. Jejich pozitivem je zejména způsob, jakým působí na regulované subjekty, tj. nepřímým působením motivují k ekologickému chování.

Ekonomické nástroje ochrany životního prostředí by měly vzbuzovat u subjektů zájem chovat se udržitelně, tedy chránit životní prostředí. Znečišťovatelé by měli platit za negativní dopady své činnosti do životního prostředí.

Negativem ekonomických nástrojů ochrany životního prostředí může být jejich výrazně nižší finanční náročnost pro znečišťovatele životního prostředí. Naproti tomu ochrana životního prostředí je velmi finančně náročná. Za druhé negativum lze označit to, že uvedené nástroje nejsou schopny řešit všechny typy problémů souvisejících s ochranou životního prostředí. V tom případě přichází v úvahu nástroje administrativní, se kterými ekonomické nástroje tvoří svébytný systém.

4 Financování ochrany životního prostředí

V ochraně životního prostředí nejsou podstatné jen ekonomické nástroje a následné sankce, ale důležitou roli v tomto odvětví hraje i financování.

Financování ochrany životního prostředí je základním předpokladem pro zlepšení stavu jednotlivých složek životního prostředí a je rovněž vyjádřením veřejné potřeby ochrany životního prostředí na centrální i regionální úrovni (Ministerstvo životního prostředí, 2019).

„Bez přiměřené výše výdajů věnovaných na ochranu životního prostředí nelze dosahovat cílů stanovených v rámci politiky ochrany životního prostředí, resp. cílů udržitelného rozvoje. Jejich absolutní výše a podíl na HDP vypovídá o náročnosti udržení a dosažení požadované úrovně stavu životního prostředí, ale i o společenském konsenzuálním chápání potřeby kvalitního životního prostředí.“ (Zpráva o životním prostředí ČR, 2016)

4.1 Příjmy SFŽP z ekonomických nástrojů životního prostředí v ČR

Celkové předpokládané příjmy SFŽP ČR pro rok 2020 byly rozpočtovány ve výši 1 602,7 mil. Kč, na příjmové účty SFŽP ČR bylo k 31. 12. 2020 připsáno 1 968,1 mil. Kč.

Vyšší než rozpočtovaný příjem zajistily zejména zvýšené příjmy z poplatků za znečišťování ovzduší, za odběr podzemní vody a vypouštění odpadních vod do vod povrchových a poplatky za zábor zemědělské a lesní půdy. Všechny poplatky vybrané v souvislosti se znečišťováním životního prostředí dosáhly v roce 2020 uvedeného předpokladu více než 100 %. (Zpráva o hospodaření SFŽP ČR, 2020)

Tab. 19: Příjmy SFŽP ČR podle složek životního prostředí v letech 2011-2020 v mil. Kč

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Voda	783,2	798,1	788,7	803,2	749,1	850,5	752,5	769,4	-2,8	741,3
Ovzduší	486,8	438,4	304,2	353,9	306,5	289,0	124,1	180,1	306,4	308,0
Odpady	559,3	400,1	319,8	330,0	450,7	295,3	261,9	228,7	199,2	175,4
Půda	269,8	271,1	251,7	206,2	225,5	279,4	237,4	283,2	279,8	267,3
Jiné	265,3	186,8	299,0	324,9	334,7	398,5	302,8	549,7	291,1	476,1
Celkem	2374,4	2094,5	1963,4	2018,2	2066,5	2112,7	1678,7	2011,1	1073,7	1 968,1

Zdroj dat: Statistická ročenka ŽP ČR 2020. Upraveno autorem.

Hlavní položkou, která plní rozpočet Státního fondu životního prostředí, jsou příjmy z poplatků na ochranu vody. Další důležitou položkou jsou příjmy související s ochranou ovzduší.

4.2 Výdaje na ochranu životního prostředí v ČR

„Výdaje na ochranu životního prostředí zahrnují výdaje na pořízení dlouhodobého hmotného majetku na ochranu životního prostředí a neinvestiční náklady na ochranu životního prostředí. Neinvestiční náklady zahrnují mzdové náklady, platby nájemného, energie a ostatní materiál a platby za služby, u kterých je hlavním účelem ochrana životního prostředí.“ (Český statistický úřad, 2020)

Mezi veřejné zdroje výdajů na ochranu životního prostředí se přitom řadí jak národní zdroje, tj. státní rozpočet a státní fondy (centrální zdroje) a územní rozpočty krajů a obcí, tak na ně navázané prostředky z evropských, resp. mezinárodních zdrojů. (CENIA, 2019)

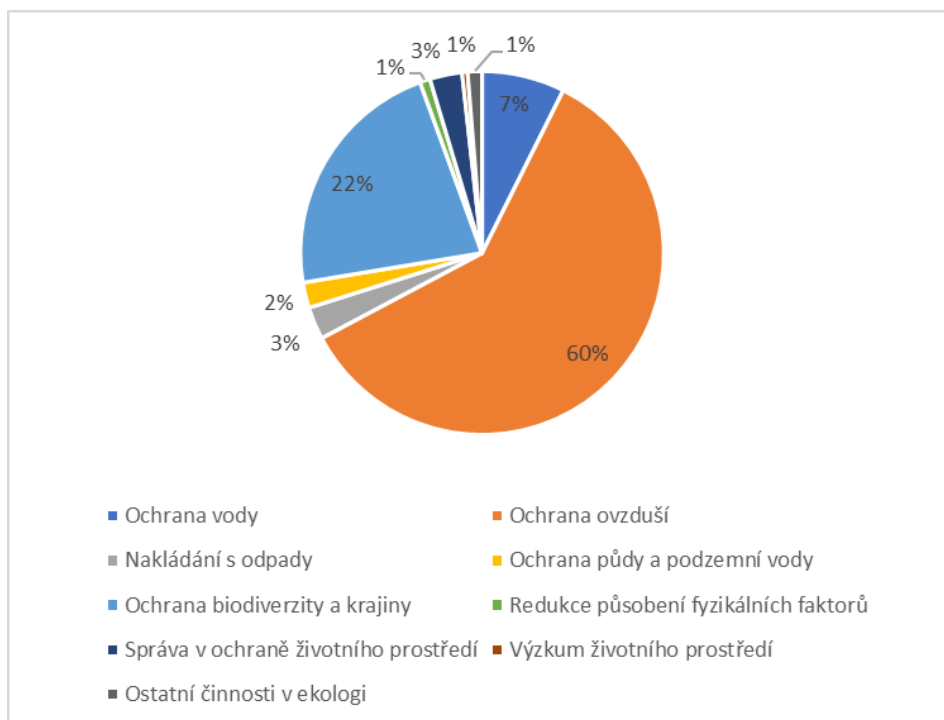
Tab. 20: Výdaje na ochranu životního prostředí z centrálních zdrojů v ČR v letech 2011-2020 v mil. Kč

Zdroj výdajů	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Státní rozpočet	19977,8	19860,1	20986,8	33726,7	38854,1	11600,4	40348,9	40872,7	47571,7	54383,1
Státní fondy	10898,2	11267,6	2607,0	3540,6	3506,6	1072,0	1152,3	1410,3	2025,5	3041,5
Fond národního majetku	3389,0	3392,0	2295,0	1155,0	764,0	659,0	727,0	976,0	1080,0	917,0
Celkem	34265,0	34519,7	25888,8	38422,3	43124,7	13331,4	42228,2	43259,1	50677,2	58341,6

Zdroj dat: Statistická ročenka ŽP ČR 2020. Upraveno autorem.

Nejdůležitějším zdrojem výdajů na ochranu životního prostředí v ČR je státní rozpočet, ze kterého plyne 93 % výdajů.

Graf 6: Struktura výdajů státního rozpočtu na ochranu životního prostředí v ČR v roce 2020

Zdroj dat: Statistická ročenka ŽP ČR 2020. Upraveno autorem.

Z grafu č. 6 je patrné, že v roce 2020 bylo vynaloženo nejvíce výdajů v ochraně ovzduší a klimatu, dále v oblasti ochrany biodiverzity a krajiny a také na nakládání s odpadními vodami.

„Z hlediska financování opatření na ochranu životního prostředí lze i v roce 2020 konstatovat pokračující růst objemu veřejných výdajů na ochranu životního prostředí. Pokračuje úspěšné čerpání prostředků z evropských zdrojů prostřednictvím operačních programů, a to zejména z Operačního programu Životní prostředí, příp. z Programu rozvoje venkova. Příkladem úspěšného financování opatření na ochranu životního prostředí je realizace programů Nová zelená úsporám, Dešťovka a již zmíněné kotlíkové dotace.“ (CENIA, 2021)

Závěr

Ochrana životního prostředí nabývá v posledních desetiletích na důležitosti. Životní prostředí je pro člověka přirozeným prostředím a nemělo by se znečišťovat ani nijak ničit. Člověk svým bytím mnohdy neúmyslně ničí životní prostředí a od toho jsou ekonomické nástroje, aby znečišťovatele motivovaly, napomenuly či potrestaly.

Ekonomické nástroje spolu s administrativními nástroji tvoří nejdůležitější nástroje používané v rámci snah o zajištění ochrany životního prostředí. Ekonomické nástroje jsou využívány s cílem vzbudit u dotčených ekonomických subjektů zájem na ochraně životního prostředí.

Předkládaná práce pojednává o ekonomických nástrojích ochrany životního prostředí. Autorka identifikuje ekonomické nástroje životního prostředí a provádí jejich kategorizaci. Zabývá se tím, jak vybrané nástroje ochrany životního prostředí fungují, jakým způsobem jsou nastaveny a využívány v České republice.

Dále se pokouší posoudit vhodnost využití analyzovaných ekonomických nástrojů užívaných s cílem chránit životní prostředí s ohledem na zhodnocení jejich funkčnosti, schopnosti zabránit dotčeným ekonomickým subjektům v poškozování životního prostředí (schopnosti regulovat negativní dopady činnosti dotčených ekonomických subjektů na životní prostředí).

V rámci prováděných analýz vychází autorka z dat dostupných v ročenkách, meziročních zprávách či v zákonech a na základě těchto dat vyhodnocuje účinnost vybraných ekonomických nástrojů ochrany životního prostředí tam, kde je to, s ohledem na dostupnost dat, možné.

Celkové zhodnocení funkčnosti analyzovaných ekonomických nástrojů ochrany životního prostředí je možné shrnout takto:

Ekonomické nástroje ochrany životního prostředí v České republice v určité míře přispívají ke zlepšení kvality životního prostředí např. v oblasti ovzduší. Část ekonomických nástrojů ochrany životního prostředí nebyla kvůli dostupnosti dat možná zanalyzovat. Několik poplatků bylo vyhodnoceno jako neúčinné v ochraně životního

prostředí, protože zkoumaná data nepřispívala ke zlepšení kvality životního prostředí např. poplatků za uložení odpadů.

Práce byla pro autorku prospěšná v rozšíření povědomí o ekonomických nástrojích ochrany životního prostředí obecně či jak účinně ekonomické nástroje ochrany životního prostředí přispívají k ochraně životního prostředí v České republice.

Seznam použitých zdrojů

- Cudlínová, E., (2006). *Ekologická ekonomie a životní prostředí*. České Budějovice: Česko. Jihočeská univerzita, Zemědělská fakulta
- Čamrová, L., (2012). *Ekonomie životního prostředí-teorie a politika*. Praha, Česko: Alfa Nakladatelství
- Český statistický úřad., (2011-2020). *Spotřeba paliv a energie*. Online dostupné 25.08.2022 z <https://www.czso.cz/csu/czso/spotreba-paliv-a-energie>
- Český statistický úřad., (2020). *Statistická ročenka České republiky 2020*. Praha, Česko: Český statistický úřad. Online dostupné 29.03.2022 z <https://www.czso.cz/documents/10180/123503153/32019820.pdf/fc671100-c2b8-4c60-a2d1-44341a7fa3a1?version=1.7>
- Damohorský M., (2007). *Právo životního prostředí*. Praha, Česko: C.H. Beck
- Dienstbier, F., (2011). *Nástroje ochrany životního prostředí - role práva*. Olomouc, Česko: Iuridicum Olomoucense
- Informační centrum OSN., (2015). *Cíle udržitelného rozvoje (SDGs)*. Online dostupné z <https://www.osn.cz/osn/hlavni-temata/sdgs/>
- Jančárová I., (2013). *Životní prostředí*. Online dostupné 20.04.2022 z <https://is.muni.cz/do/law/shop/publikace/28308008/210-5556-Ukazka.pdf>
- Konečný, M., (2005). *Ekologický management*. Karviná, Česko: Slezská univerzita v Opavě a Obchodně podnikatelská fakulta v Karviné
- Marková, H., (2000). *Finance obcí, měst a krajů*. Praha, Česko: Orac.
- Ministerstvo zdravotnictví., (2021). *Zero waste a covid-19 – časté dotazy*. Praha, Česko: Zero Waste Europe a Hnutí DUHA
- Ministerstvo zemědělství., (2011). *Zpráva o stavu vodního hospodářství České republiky v roce 2012*. Praha, Česko. Dostupné 20.04.2022 z https://eagri.cz/public/web/file/171287/Modra_zprava_2011_web_10._9..pdf
- Ministerstvo zemědělství., (2012). *Zpráva o stavu vodního hospodářství České republiky v roce 2013*. Praha, Česko. Dostupné 20.04.2022 z https://eagri.cz/public/web/file/271059/Modra_zprava_final.pdf
- Ministerstvo zemědělství., (2013). *Zpráva o stavu vodního hospodářství České republiky v roce 2014*. Praha, Česko. Dostupné 20.04.2022 z https://eagri.cz/public/web/file/341044/Modra_zprava_2013_komplet.pdf
- Ministerstvo zemědělství., (2014). *Zpráva o stavu vodního hospodářství České republiky v roce 2013*. Praha, Česko. Dostupné 20.04.2022 z https://eagri.cz/public/web/file/428075/Zprava_o_stavu_vodniho_hospodarstvi_Ceske_republiky_v_roce_2014.pdf

Ministerstvo zemědělství., (2015). *Zpráva o stavu vodního hospodářství České republiky v roce 2016.* Praha, Česko. Dostupné 20.04.2022 z https://eagri.cz/public/web/file/607165/Zprava_o_stavu_vodniho_hospodarstvi_Ceske_republiky_v_roce_2015.pdf

Ministerstvo zemědělství., (2016). *Zpráva o stavu vodního hospodářství České republiky v roce 2017.* Praha, Česko. Dostupné 20.04.2022 z https://eagri.cz/public/web/file/551552/Zprava_o_stavu_vodniho_hospodarstvi_2016_FINAL.pdf

Ministerstvo zemědělství., (2017). *Zpráva o stavu vodního hospodářství České republiky v roce 2018.* Praha, Česko. Dostupné 20.04.2022 z https://eagri.cz/public/web/file/607186/Modra_zprava_2017_WEB_18.pdf

Ministerstvo zemědělství., (2018). *Zpráva o stavu vodního hospodářství České republiky v roce 2019.* Praha, Česko. Dostupné 20.04.2022 z https://eagri.cz/public/web/file/640731/Modra_zprava_2018_web.pdf

Ministerstvo zemědělství., (2019). *Zpráva o stavu vodního hospodářství České republiky v roce 2020.* Praha, Česko. Dostupné 20.04.2022 z https://eagri.cz/public/web/file/669424/Modra_zprava_2019_web.pdf

Ministerstvo zemědělství., (2020). *Zpráva o stavu vodního hospodářství České republiky v roce 2021.* Praha, Česko. Dostupné 20.04.2022 z https://eagri.cz/public/web/file/691951/Modra_zprava_2020_web.pdf

Ministerstvo životního prostředí., (2008). *Dobrovolné nástroje.* Dostupné 23.03.2021 z https://www.mzp.cz/cz/dobrovolne_nastroje.

Ministerstvo životního prostředí ČR., (2013). *Přehled poplatků a daní v ČR souvisejících s ochranou životního prostředí.* Dostupné 02.03.2022 z [https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/poplatky/\\$FILE/oedn-poplatky_dane_CR-20130918.pdf](https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/poplatky/$FILE/oedn-poplatky_dane_CR-20130918.pdf)

Ministerstvo životního prostředí., (2015). *Zpráva o životním prostředí České republiky.* Praha, Česko: CENIA

Ministerstvo životního prostředí., (2016). *Zpráva o životním prostředí České republiky.* Praha, Česko: CENIA

Ministerstvo životního prostředí., (2019). *Zpráva o životním prostředí České republiky.* Praha, Česko: CENIA

Ministerstvo životního prostředí ČR., (2019). *Statistická ročenka životního prostředí České republiky.* Dostupné 04.04.2022 z https://www.cenia.cz/wp-content/uploads/2021/02/Statisticka_Rocenka_ZP_CR-2019.pdf

Ministerstvo životního prostředí., (2020). *Odpadová data 2019: Každý Čech vyprodukoval 551 tun komunálu.* Dostupné 15.04.2022 z https://www.mzp.cz/cz/news_20201124-odpadova-data-2019-Kazdy-Cech-vyprodukoval-551-tun-komunalu

Ministerstvo životního prostředí., (2020). *Zdroje znečišťování ovzduší*. Dostupné online 01.03.2022 z [mzp.cz/cz/zdroje_znecistovani_ovzdusi](https://www.mzp.cz/cz/zdroje_znecistovani_ovzdusi)

Ministerstvo životního prostředí., (2020). *Produkce a nakládání s odpady v roce 2020*. Dostupné online 25.08.2022 z [https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/odpady_podrubrika/\\$FILE/OODP-Produkce_a_nakladani_2020-20211029.pdf](https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/odpady_podrubrika/$FILE/OODP-Produkce_a_nakladani_2020-20211029.pdf)

Ministerstvo životního prostředí., (2021). *Zpráva o životním prostředí České republiky 2020*. Online dostupné 29.03.2022 z: <https://www.cenia.cz/publikace/zpravy-o-zp/>

Ministerstvo životního prostředí., *Poplatky*. Dostupné 27.08.2022 z <https://www.mzp.cz/cz/poplatky>

Moldan, B., (2002). *Ekonomické aspekty ochrany životního prostředí*. Ústí nad Labem, Česko: Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem.

Prokop, D., (2020). *Život během pandemie – ekonomické dopady a distanční vzdělávání*. Praha, Česko: PAQ.

Rinke, D., (2010). *Ekologické daně v ČR* (Diplomová práce). Česko: Univerzita Karlova v Praze, Fakulta právnická

Ritschelová, I., (2004). *Úvod do ekonomiky životního prostředí*. Ústí nad Labem, Česko: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, Fakulta životního prostředí

Samuelson, A. P., (1991). *Ekonomie*. Praha, Česko: Svoboda

Soukupová, J. & kolektiv., (2011). *Ekonomika životního prostředí*. Brno, Česko: Masarykova univerzita

Státní fond životního prostředí ČR., (2021). *Zpráva o hospodaření SFŽP ČR za rok 2020*. Dostupné online 24.08.2022 z https://www.sfzp.cz/wp-content/uploads/2021/08/Zprava-o-hospodareni_SFZP-CR_za-rok-2020.pdf

Státní fond životního prostředí ČR., (2021). *Obaly*. Dostupné online 20.08.2022 z <https://www.sfzp.cz/legislativa/poplatkova-agenda/odpady/obaly/>

Svobodová A., Trlifajová L., Zieglerová A., (2021). *Prekarizování pracovníci a pracovníci v době pandemie covid-19*. Praha, Česko: SPOT z. s.

Tkáčiková, R., (2010). *Ekonomické nástroje v právu životního prostředí*. Brno, Česko: Masarykova univerzita

Tošovská, I., (2004). *Právní a ekonomické aspekty ochrany životního prostředí*. Praha, Česko: Vysoká škola veřejné správy a mezinárodních vztahů

Zákon č. 13/1997 Sb., o pozemních komunikacích

Zákon č. 17/1992 Sb., o životním prostředí.

Zákon č. 16/1993 Sb., o dani silniční.

Zákon č. 44/1988 Sb., o ochraně a využití nerostného bohatství (horní zákon).

Zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny.

Zákon č. 185/2001 Sb., o odpadech.

Zákon č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech.

Zákon č. 201/2012 Sb., o ochraně ovzduší Příl.9

Zákon č. 254/2001 Sb., o vodách a o změně některých zákonů (vodní zákon)

Zákon č. 261/2007 Sb., o stabilizaci veřejných rozpočtů

Zákon č. 565/1990 Sb., o místních poplatcích

Seznam grafů

Graf 1: Platby k úhradě správy vodních toků a správy povodí vybrané v ČR v letech..	29
Graf 2: Mýtné vybrané v ČR v letech 2011-2020 v mil. Kč	39
Graf 3: Poplatky za užívání dálnic a rychlostních silnic, tzv. dálniční kupóny (časové zpoplatnění) vybrané v ČR v letech 2011-2020 v mil. Kč	40
Graf 4: Výnosy spotřební daně z minerálních olejů v ČR v letech 2011-2020 v mil. Kč	43
Graf 5: Výnosy silniční daně v ČR v letech 2011-2020 v mil. Kč	44
Graf 6: Struktura výdajů státního rozpočtu na ochranu životního prostředí v ČR	50

Seznam tabulek

Tab. 1: Ekonomické nástroje ochrany životního prostředí	20
Tab. 2: Přehled ekonomických nástrojů ochrany životního prostředí ČR	23
Tab. 3: Poplatky za odebrané množství vody vybrané v ČR v letech 2011-2020	26
Tab. 4: Poplatky za vypouštění odpadních vod do vod povrchových vybrané v ČR v letech 2011-2020	27
Tab. 5: Poplatky za povolené vypouštění odpadních vod do vod podzemních vybrané v ČR v letech 2011-2020.....	28
Tab. 6: Poplatky za uložení odpadů vybrané v ČR v letech 2011-2020	30
Tab. 7: Poplatky za komunální odpad vybrané v ČR v letech 2011-2020.....	31
Tab. 8: Poplatky na podporu sběru, zpracování, využití a odstranění vybraných autovraků vybrané v ČR v letech 2011-2020.....	32
Tab. 9: Registrační a evidenční poplatky dle zákona o obalech vybrané v ČR a vzniklé obalové odpady v ČR v letech 2011-2020	33
Tab. 10: Poplatky za znečišťování ovzduší vybrané v ČR v letech 2016-2020.....	34
Tab. 11: Sazby poplatků za znečišťování ovzduší v ČR v Kč/t v letech 2016-2020	34
Tab. 12: Úhrady z dobývacího prostoru a vydobytých nerostů na výhradních ložiskách nebo vyhrazených nerostů po jejich úpravě a zušlechtnění vybrané v ČR v letech 2011-2020 v tis. Kč	36
Tab. 13: Výměra zemědělské půdy a výše každoročních odvodů za odnětí půdy ze zemědělského půdního fondu vybraných v ČR v letech 2016-2020.....	37
Tab. 14: Výměra odňatých lesních pozemků a výše každoročních odvodů za odnětí pozemků dle lesního zákona vybraných v ČR v letech 2016-2020	38
Tab. 15: Výnosy daně ze zemního plynu a některých dalších plynů v ČR v letech 2011-2020 v mil. Kč.....	41
Tab. 16: Výnosy daně z pevných paliv a spotřeba vybraných paliv v ČR v letech 2011-2020.....	42

Tab. 17: Výnosy daně z elektřiny v ČR v letech 2011-2020 v mil. Kč.....	42
Tab. 18: Přehled účinných ekonomických nástrojů ČR	46
Tab. 19: Příjmy SFŽP ČR podle složek životního prostředí v letech 2011-2020 v mil. Kč	48
Tab. 20: Výdaje na ochranu životního prostředí z centrálních zdrojů v ČR v letech 2011- 2020 v mil. Kč	49

Abstrakt

Mrázová, P. (2022). *Ekonomické nástroje ochrany životního prostředí* (Bakalářská práce), Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta ekonomická, Česko.

Klíčová slova: ekonomické nástroje, životní prostředí, poplatky, daně

Tato bakalářská práce je věnována ekonomickým nástrojům využívaným pro podporu ochrany životního prostředí. Je velmi důležité pečovat o životní prostředí, které je nejvíce poškozováno současnými a budoucími zásahy lidských generací. V práci uvedené ekonomické nástroje jsou určeny výhradně k prevenci nebo zmírnění takového škodlivého chování.

V první části práce jsou definovány hlavní pojmy související s probíranou problematikou. Dále je, s cílem získat přehled o současné úrovni ochrany životního prostředí v České republice, provedena analýza vybraných ekonomických nástrojů ochrany životního prostředí. Analýzu doprovází celkové zhodnocení financování popsaných ekonomických nástrojů a zhodnocení jejich účinnosti.

Abstract

Mrázová, P. (2022). *Economic instruments of environmental protection* (Bachelor Thesis). University of West Bohemia, Faculty of Economics, Czech Republic.

Key words: economic instruments, environment, fees, taxes

This bachelor thesis is dedicated to economic instruments used for support of the protection of the environment. It is highly important to care for the environment that is mostly damaged by present and future human generations' interference. The above-mentioned economical instruments are exclusively designed to prevent or mitigate such harmful behavior.

The first part of this thesis defines most often used in relation to the discussed matter. Further, an analysis of the existing economic instruments is performed to provide an overview of the current environmental protection level in the Czech Republic. Overall evaluation of financing of described economic instruments accompanies the analysis and describes their effectiveness.